

תּוֹשַׁח אֵל
אֵל
ELUL
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Hanoch Piven: autoportrét/koláž.

(K článku na str. 10 o výstavě slavného karikaturisty v Praze.)

TRYZNA KEVER AVOT

Záříjová tryzna v Terezíně na památku našich blízkých zavražděných během šoa se koná v neděli **25. září** od 11 hodin. (Blíže informace na rabinátě PŽO u paní Alžběty Turkové: 224 800 849, e-mail: turkova@kehilaprag.cz.) *rab*

ČR PROTI DURBANU

Česká republika se stala první evropskou zemí, která po vzoru Izraele a USA odmítla svou účast na třetí mezinárodní konferenci proti rasismu zaštitované OSN, nazývané též Durban III. Ta se má konat v New Yorku u příležitosti desátého výročí první takové konference, konané v jihoafrickém Durbanu. Důvodem je obava, aby se nezopakoval scénář z první konference v Durbanu, který se stal platformou výlučně protiizraelských útoků (Spojené státy a Izrael tehdy na protest konferenci opustily, letos se jí ani neúčastní). K České republice se vzápětí připojily Itálie a Nizozemsko, konferenci bude bojkotovat kromě USA a Izraele též Kanada. „Durbanský proces byl v uplynulém desetiletí mnohokrát zneužit k řadě neakceptovatelných vystoupení s protižidovským podtextem. S durbanským procesem bývají také opakovaně spojovány některé tendence, které ČR i naši partneři v EU považují za neslučitelné se stávajícími standardy ochrany lidských práv a především svobody slova,“ uvedlo k tomu české ministerstvo zahraničí v oficiálním prohlášení. *ztis*

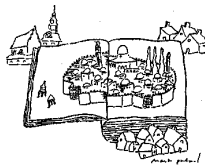
STĚ ČÍSLO HAZMAN HAZE

Vyšlo již stě číslo bulletinu *Hazman haze*, který vydává Sdružení Židů pocházejících z Československa (Hitachdut Jocej Čechoslovákia – HJČ). Dnes již jen hebrejsky psaný časopis je důležitým zdrojem informací pro krajanskou komunitu v Izraeli (pro ty, kdo se v Československu narodili, ale i jejich děti a vnoučata), zpravuje o dění v Izraeli, jež se týká československých rodáků, o vývoji izraelsko-českých a izraelsko-slovenských vztahů. Dlouholetým šéfredaktorem bulletinu je pan Nathan Steiner. Jemu i celé redakci k jubileu blahopřejeme. *red*

STOPY ŽIDŮ V PRAZE 2

Židovské muzeum v Praze se jako odborný garant podílí na projektu *Stopy Židů v Praze*, jenž má zdokumentovat osudy konkrétních lokalit, zachytit významné historické události i každodenní život a prezentovat životní příběhy známých i neznámých osobností. Shromážděné dokumenty by měly být představeny na výstavě, v obrazové publikaci a současně ve vzdělávacích materiálech pro využití ve školách.

AKTUALITY

V souvislosti s přípravou projektu se obracíme s prosbou na všechny, kdo vlastní jakékoli archivní materiály či artefakty vztahující se k historii Židů v Praze 2, aby kontaktovali ŽMP, a to paní B. Patočkovou na adrese barbora.patochkova@jewishmuseum.cz. *bp*

LETNÍ HRY MAKABI A ČESKO-SLOVENSKÉ SETKÁNÍ

Na počátku září proběhnou ve Štrbském plese Letní hry Makabi spojené s česko-slovenským židovským setkáním. V rámci čtyřdenního pobytu budou tedy účastníci nejen sportovat, ale mohou se zúčastnit i výletů a rozmanitých workshopů (zvláštění programy jsou připraveny i pro děti). Více informací naleznete na adrese www.fzo.cz. Akci pořádají ÚZ ŽNO, FŽO, SÚŽM, Maccabi Slovakia o. z. a Bejt Praha. *fzo*

SLAVNOSTNÍ SETKÁNÍ V LOŠTICÍCH

V neděli **28. srpna** ve 14 hodin bude slavnostně otevřena synagoga v Lošticích na Moravě – tím se uzavře hlavní etapa restaurování a stavebních úprav této klasicistní budovy.

Dosavadní práce byly zaměřeny především na opravy stropů, omítek a podlah, instalaci ústředního topení a elektrorozvodů. V příštím roce bude pozornost věnována dokončení restaurování nástěnné výmalby, renovaci oken v modlitebním sále a opravám venkovních omítek.

Souběžně s postupem prací byla v synagoze umístěna nová muzejní expozice s interaktivními programy a zřízena knihovna čítající tisíc svazků, zaměřených na židovskou historii, kulturu a tradice.

Slavnostní otevření svou účastí podpoří potomci posledního loštického rabína Dr. Asriela Günziga (1868–1931) z USA, Belgie a Izraele, jakož i přátelé a podporovatelé loštické synagogy z České republiky a zahraničí. Součástí slavnostního otevření bude hudební vystoupení pěveckého sboru

Větrník a houslového tria Bohemian Strings z Irska.

Synagoga je přístupná veřejnosti a slouží především k pořádání vzdělávacích programů, které probíhají i během prázdnin. O restaurování a provoz synagogy se stará občanské sdružení Respekt a tolerance ve spolupráci s městem Loštice.

Na projekt obnovy loštické synagogy v letech 2006–2011 přispěl Nadační fond obětí holocaustu, MAS Mohelnicko z prostředků Státního zemědělského intervenčního fondu (EU), Česko-německý fond budoucnosti, město Loštice, Nadace Židovské obce v Praze, Kongregace Hakafa, Olomoucký kraj, Dr. Stanton Canter Family Trust a mnozí další. *lš*

MAGAZÍN CENTRA MALACH

Jak jsme v *Rech* již informovali (1/2010), pracuje v Praze Centrum vizuální historie Malach. Poskytuje místní přístup k rozsáhlému digitálnímu archivu Institutu USC Shoah Foundation pro vizuální historii. Jedná se o soubor bezmála 52 000 výpovědí přeživších a svědků holocaustu, které byly během 90. let zaznamenány v 56 zemích a 32 jazycích. K dispozici je více než 500 rozhovorů v češtině v průměrné délce 2 hodiny. V červnu začali pracovníci centra připravovat i magazín, který přibližuje jeho činnost. Kromě článku o potenciálu videonahrávek svědectví pro vysokoškolské vzdělávání v něm mj. naleznete zprávu o prvním semináři pro středškolské pedagogy, zaměřeném na využití autobiografických nahrávek při vyučování, či svědectví pana Emila Glaubera, který se narodil roku 1895 a bojoval na východní frontě první světové války, a další zajímavosti. Magazín lze stáhnout na adrese www.malach-centrum.cz. *red*

OBSAH

- Tři čtvrtě století Světového židovského kongresu* **3, 18**
- Sidry na tento měsíc* **4–5**
- Já byl penzistou vždycky*
- rozhovor s Arnoštem Goldflamem **6–7**
- Hana Bořkocová: Úryvky z deníku* **8–9**
- Svět Hanocha Pivena* **10**
- Recenze deníků H. Bořkocové **11**
- Židé v Arábii* **12–13**
- Jaakov ha-Levi Molin – Maharil*
- (z cyklu *Rabínské myšlení středověku a renesance*) **14–15**
- O izraelském filmu Restaurátor* **16–17**
- Židé v arabských zemích* **17**
- Svědomí světa ...a další události* **18**
- Izrael: Spojencem Řecka* **19**
- Kalendářium **20**
- Kultura, zprávy, inzerce **21–23**
- Zprávy ze světa **24**

Tomu titulku v médiích sotvakdo věnoval ve víru dramatických červencových událostí pozornost: „Ronald Lauder děkuje ministrově zahraničí ČR za podporu Izraele.“ Tiskové prohlášení Světového židovského kongresu (World Jewish Congress – WJC) pak pokračuje: „Prezident WJC Ronald Lauder dnes v Praze projednal s ministrem Karlem Schwarzenbergem některá významná témata, jako např. nadcházející hlasování Spojených národů o jednostranném vyhlášení palestinského státu. Prezident požádal českého ministra, aby jeho vláda a další státy EU nepodpořily tento palestinský krok, který může ohrozit mírový proces na Blízkém východě.“

V krátké zprávičce se však neobjevilo, že to nebude tak jednoduché. Česká republika, o které se ví, že je tradičním spojencem Izraele, se ocitá v nelehké diplomatické situaci. V Praze bylo velvyslanectví palestinského státu otevřeno již před listopadem 1989 a současná ČR je – v souladu s ústavním zákonem o zániku Československa, ve kterém mj. přejímá dosavadní zastupitelské úřady – respektuje. Bruselská „ministryně zahraničí“ Ashtonová se pak údajně chystá ukázat na příkladu hlasování o vyhlášení Palestiny jednotný postoj EU v zásadních mezinárodních otázkách. Obavy z výsledku zářijového Valného shromáždění OSN jsou tedy namístě. Proto se Ronald Lauder rozhodl projednat možný postup osobně a začal u přátel.

V případě Karla Schwarzenberga to platí dvojnásob. Znájí se již od 80. let, kdy Lauder působil ve Vídni jako velvyslanec USA a rozvířil poklidnou hladinu tím, že odkryl nacistickou minulost tehdejšího rakouského prezidenta a bývalého generálního tajemníka OSN Kurta Waldheima. Lauder si tehdy vysloužil nelichotivé komentáře rakouských médií. Pravdou je, že některými svými činy či postoji překvapuje dodnes, a to i jako prezident WJC, kterým je již pátým rokem. Uvedme jen úvahu, již publikoval počátkem roku v listě *Die Welt*. Vyzývá v ní k tomu, aby byl Izrael přijat do NATO. Podle jeho názoru by to byl logický krok, který by odpovídal povaze euroatlantické civilizace a poskytl záruky existence Izraele jakožto jedině demokratické v regionu. Myšlenka je to jistě správná, otázkou však zůstává, zda ji Lauder vůbec konzultoval s izraelskými politiky. S těmi má totiž vztahy všelijaké. Jen pár dní před návštěvou Prahy kritizoval dalšího ze svých přátel, premiéra

Netanjahua, za to, že údajně vede Izrael do mezinárodní izolace. Přitom je znám jako zastávce spíš pravicových názorů a současného izraelského premiéra vždy otevřeně podporoval.

Nápad projednat vše s evropskými politiky padl v Jeruzalémě. V polovině června se tu konalo výroční zasedání WJC, na které se sjelo 250 delegátů a hostů ze 45 zemí celého světa. Společně si připomněli 75. výročí založení této mezinárodní židovské or-

ganizace. „Peres pak komentoval současnou situaci na Blízkém východě a pozastavil se nad tím, že iránský prezident je přijímán ve světě jako respektovaný politik: „Co mne na našem největším dnešním nepříteli znepokojuje nejvíc, nejsou jaderné bomby, nenávistná rétorika, extremismus či zaslepenost, ale korupce morálky. Nedívím se, že velcí diktátoři byly vždy protizidovští, my jsme totiž vždy představovali protipól toho, jak oni vnímali svět. Byli jsme snad

někaké nebezpečí pro Hitlera? Němečtí Židé byli dost loajální, byli velkým přínosem, a dokonce velcí patrioti. Ale nikdy neslevili z hodnot, které vyznávali. A to bylo trnem v oku Hitlerovi, stejně jako dnes Ahmadínezádovi.“

Jedním z nejvýznamnějších účastníků byl bývalý prezident Peru Alejandro Toledo, iniciátor sdružení Přátelé Izraele, jehož členy jsou významní světoví politici. Tento potomek Inků se seznámil se svou židovskou manželkou na studiích ve Francii. Ve svém pozdravu zmínil až cimrmanovskou myšlenku: „Vy si pořad na něco stěžujete. Třeba na to, že tady nemáte naftu a další přírodní zdroje. Ale buďte rádi. Na rozdíl od nás v Latinské Americe jste svobodní. Protože když nic nemáte, nikdo vám to nemůže vzít. A oproti tomu máte zas dvě důležitější hodnoty: svo-

bodu a vědomosti. A ty vám nikdo neznárodní. ... Já nepatřím k vyvolenému národu, ale jsem přeživší, stejně jako vy. Přežil jsem nesmírnou chudobu, nevzdělanost, hlad. A taky jsem přežil svou židovskou tchyni.“

JEDNEJTE S NÁMI

Ministr zahraničí Avigdor Lieberman má pověst jednoho z nejtvrdších politiků. Skutečnost je jiná. Jeho názory jsou dost pragmatické a nepostrádají logiku. To se projevílo i v příspěvku, ve kterém např. uvedl: „Naše politika musí být jednoznačná. Naším největším problémem není vyhlášení palestinského státu, ale iránský jaderný program. Obávám se, že po tak nadějném ‚arabském jaru‘ budeme svědky iránské zimy. A mezinárodní společenství tomu nevěnuje žádnou pozornost.“ Také on podporuje myšlenku dvou států, problém však vidí spíše v dohodě na palestinské straně. „Mahmúd Abbás zastává mnohdy tvrdší postoje než kdysi Jásir Arafat, zejména pokud jde o Jeruzalém a návrat uprchlíků. Chce ukázat svou historickou úlohu, aby nedopadl jako Husní Mubarak v Egyptě nebo bin Alí v Tunisku. (pokračování na str. 18)

TŘI ČTVRTĚ STOLETÍ SVĚTOVÉHO ŽIDOVSKÉHO KONGRESU

Ronald Lauder a Karel Schwarzenberg. Foto MZV ČR.

ganizace. O kongresu jsme již psali v *Rch* vícekrát, připomeňme si tedy jen základní fakta: byl založen v r. 1936 a u jeho zrodu stály významné osobnosti tehdejšího židovského světa Nahum Goldman a Stephen Wise. Kongres měl tehdy v prvé řadě pomoci ohroženým Židům z Evropy. To se mu přes počáteční přísliby (Goldman jednal dokonce i s Mussolinim), stejně jako mnoha dalším, nepodařilo, zejména po konferenci v Evianu (1938), kde téměř všechny zúčastněné země odmítly zvýšit imigrační kvóty. Kongres se nicméně podílel na mnoha aktivitách, po válce se snažil především pomoci přeživším šoa. Goldman se stal spoluzakladatelem Claims Conference, jejímž úkolem bylo vyjednat odškodnění z německých prostředků, představitel WJC se angažovali při jednáních o emigraci sovětských Židů atd. Dnes je WJC jednou z nejvýznamnějších institucí svého druhu a po nástupu Ronalda Laudera i velmi respektovanou.

Zasedání zahájil projev izraelského prezidenta Šimona Perese, který v něm řekl: „Vaše organizace je o dvanáct let starší než náš stát a byli jste jedni z těch, kteří jeho

TIŠA BE-AV

Nejchmurnějším půstem hebrejského kalendáře je devátý av, tiša be-av, připomínka zkázy obou jeruzalémských chrámů (roku 586 před o. l. a 70 o. l.). Na pocit tíhy té ztráty se začínáme připravovat již tři týdny předem, od 17. tamuzu, půstem trvajícím od úsvitu do západu slunce, jež držíme v den, kdy římské armády prolomily opevnění kolem Svatého města. V období od 17. tamuzu až do tiša be-av židovský zákon zakazuje veškeré hromadné oslavy, stříhání vlasů, vousů a též by se neměla poslouchat hudba.

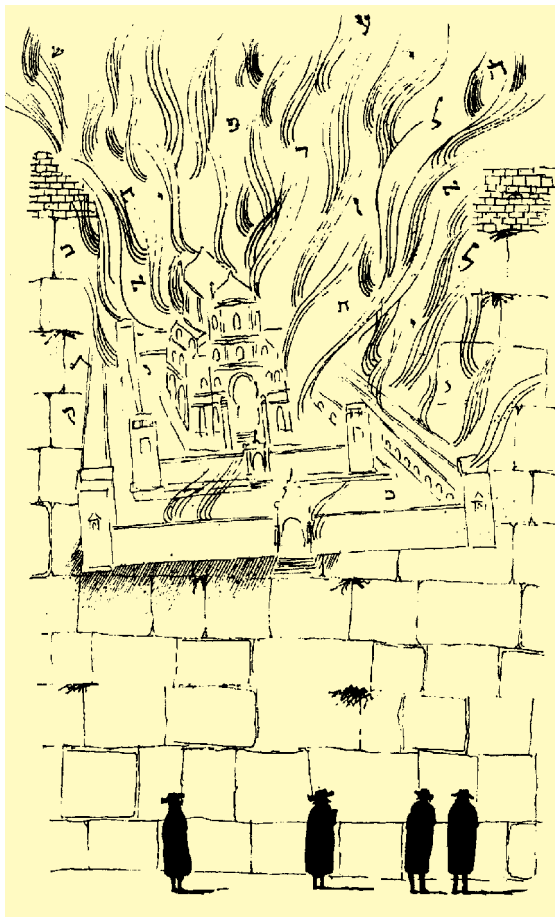
Smuteční nálada se prohlubuje se začátkem avu – neměli bychom nosit čerstvě vyprané a vyžehlené prádlo (s výjimkou oděvů, které vsťřebávají pot), pít víno jindy než o šabat. Poté, devátého dne měsíce avu (letos připadá na 9. srpen), se pětadvacet hodin postíme (půst začíná před západem slunce a končí druhého dne s východem hvězd). Když čteme Jeremjášův pláč, sedíme přítom na zemi nebo na nízké stoličce. Neosvěží nás ani konejšivé vody Tóry kromě pasáží, v nichž se mluví o zkáze a zákonech pro držení smutku. Zákaz požívání masa a pití vína platí až do poledne desátého avu, kdy většinu Druhého chrámu strávily plameny.

Ale za co vlastně držíme smutek, za co se bijeme v prsa a pláče-me? To přece není kvůli ztrátě budov a nezáleží na tom, jak byly mohutné. Vždyť Židé odmítli masivní egyptské pyramidy ve prospěch dvou skromných kamenných desek s vyrytými slovy. Nemůže se to týkat ani ztráty naší národní svrchovanosti (kterou zkáza Chrámu symbolizuje), neboť v takovém případě by se půst konal na výročí odstranění judských králů a nastolení římského guvernéra v Jeruzalémě, což se událo o desítky let dříve.

A určitě v tom nevězí ztráta obětí, které zmizely spolu s Chrámem. Modlitby a pokání oběti zcela uspokojivě nahradily a v Midraši i Maimonidově *Průvodci tápajících* nacházíme prohlášení ve smyslu, že jsou lepší než původní oběti. Rabi A. J. Kuk tvrdí, že ve Třetím chrámu se budou obětovat jen „bezmase“ pokrmů.

Tak co je vlastně na zkáze Chrámu tak zásadního, že to vyžaduje národní smutek? Řekl bych, že Svatý chrám byl neoddělitelně spjat s naším národním posláním: být svědectvím Božím, sloužit jako světlo národů, přivést lidstvo k Bohu spravedlnosti, morálce a míru. Naši proroci

SIDRY PRO TENTO MĚSÍC

Mark Podwal: *Tiša be-av.*

vnímali Chrám jako živoucí příklad, z něhož by se měly všechny národy poučit o tom, jak vypadá dokonalá společnost. Se ztrátou Chrámu jsme přestali být „hráči“ na světovém jevišti; ztratili jsme prostředek, jímž jsme měli své poslání šířit.

Na samém počátku židovských dějin, když Hospodin vyvolil Abrahama, slíbil mu, že „skrže tebe požehnám všem rodinám na zemi“ (1M 12,3). Bůh poté uzavřel s Abrahamem smlouvu, která zaručuje, že bude otcem velkého národa, ba dokonce otcem mnoha národů (které přijmou etický monoteismus). Abraham ovšem musí jít

cestou Hospodina, tedy cestou spravedlnosti a morálky.

Slib spojený s podmínkou je Abrahamovi zopakován poté, co Abraham spoutal Izáka a hodlal ho obětovat Bohu. Bible tím v podstatě říká, že své poslání dokončíme jen tehdy, jsme-li mu ochotni obětovat i životy svých dětí. Když Jakob odejde z otcovského domu a sní v Bejt El, zdá se mu o žebříku stojícím na zemi, jenž dosahuje až do nebes – skutečném Svatém chrámu, Bejt ha-mikdaš. Jakob žebřík označí jako „Dům síly“, za „bránu nebes“ (1M 28,12), a Raši s odkazem na učence Talmudu tvrdí, že ten žebřík sahal až k Chránové hoře.

Ve Druhém knize Mojžíšově v Písni u moře, když text popisuje úzaz národů nad Hospodinovými zázračnými skutky, jimiž osvobodil otroky z tyranie, Izraelité zpívají o tom, že je Bůh přivede a vysadí na „hoře“, na místě, které učinil „svým přibytkem“ (2M 15,17). A když král Šalomoun zasvětil jeruzalémský Chrám, prosil Hospodina, aby vyslyšel modlitby pohanů, kteří přijdou zdaleka „kvůli tvému jménu“, aby „všechny národy na zemi rozpoznaly Tvé jméno, tak jako to činí národ Izrael“ (1. král. 8,41–43).

A abychom uzavřeli kruh: když čteme Izajášovo proroctví, v němž s pláčem i zuřivostí vyčítá Izraelitům, že zapomněli na etické chování, že berou rituály jako náhražku za spravedlnost a laskavost, a tudíž že musí zakusit utrpení při zkáze Chrámu, slibuje, že v budoucnu „Sion bude vykoupěn soudem a ti v něm, kdo se obrátí, spravedlností“ (Izajáš 1,27).

REE (5M 11,26–16,17)

Biblický oddíl Ree obsahuje spoustu zákonů – rituálních i etických – ovšem s vehementním důrazem na zákony etické, ve smyslu mezilidských a peněžních vztahů. V tomto kontextu naše sidra zahrnuje zákon o sabatickém roku, jenž požaduje,

aby Izraelité nechali každý sedmý rok ležet svou půdu ladem, aby nesili, nepleli, neobdělávali a nesklízeli. Zemi je dovoleno odpočívat a obnovovat se, ovoce a zelenina jsou ponechány „volně těm, kdo je seberou“. Hospodinovo poselství je jednoznačné: „Tato země nesmí být prodávána natrvalo, protože patří mně a vy jste na ní u mne přistěhovalci a usedlíky“ (3M 25,23).

Naše sidra přidává k tomuto zákonu jednu kritickou nuanci: nejenže musí každý majitel půdy upustit od (hebr. *šmita*) svého vlastnictví tím, že na ní nebude pracovat a umožní každému kolemjdoucímu, aby si vzal, co po-

třebuje; na konci každého sedmého roku musí také odpustit svým dlužníkům: „Se šmitou se to má tak, že při vyhlášení Hospodinovy šmity upustí každý věřitel, který půjčil svému druhu, od vymáhání dluhu na svém bližním a na svém příbuzném. Od cizího vymáhej, ale co budeš mít u svého druhu, od toho tvá ruka upustí!“ (5M 15,2–3)

Řada moderních biblických učenců tvrdí, že Bible žádá jen prodloužení dluhu, nikoli jeho zrušení. Když zemědělec nemůže sklízet a prodávat přebytek sklizně, z čeho by svůj dluh mohl zaplatit? Proto musí věřitel počkat až do konce osmého roku, až skončí další sklizeň, až pak smí vyžadovat zaplacení dluhu. Jenže učenci nevykládali šmitu pouze jako dočasné odložení dluhu, ale jako úplné zrušení, jako příležitost, aby se sabatickým rokem každý dlužník začal znovu a s čistým štítem. Hned následující verš nabádá, aby člověk „nezatvrzoval své srdce a před zchudlým nezavíral ruku“, aby půjčil a dokonce: „Střež se také, aby se tvého nitra nezmocnilo zlé pokušení, aby sis neříkal, blíží se rok šmity, a pohlížel ve zlém na svého zchudlého bratra a nedal mu! Právem by si na tebe stěžoval Hospodin a měl bys hřích. Dej mu, a dáváš-li, nedávaj s nechutí, protože právě za to bude Hospodin, tvůj Bůh, žehnat tobě a veškerému tvému dílu a všemu, na co sáhneš“ (5M 15,9–10).

Ale je to skutečně spravedlivé? Může Bible legitimně očekávat, že věřitelé vymažou o sabatickém roku své pohledávky? Je fakt, že když se společnost změnila ze zemědělského systému na průmyslový a lidé si začali brát spíše obchodní než osobní půjčky, učenci umožnili *prozbul*, kdy se půjčky uzavíraly prostřednictvím náboženských soudů, a tudíž se o sabatickém roku nerušily (B. T. Gitin 36, 37). Nicméně biblický zákon by i dnes vyžadoval, aby majetní věřitelé zrušili sedmého roku osobní dluhy, hlavně pokud se jedná o půjčky opravdu chudým dlužníkům. Na čem se tento požadavek zakládá?

Myslím, že ho musíme hledat v doslovném smyslu verše, jenž zakazuje počítat k půjčce úroky: „Půjčíš-li někomu z mého lidu, chudákovi mezi vámi, nechovej se jako vyděrač a nevyžaduj od něj úrok [neboť mu jen vracíš, co mu jako chudému od Hospodina patří]“ (2M 22, 24, v souladu s výkladem Or Hachajim, rabína Chajima ben Attara). Neboť nejen naše půda, ale i veškerý majetek ve skutečnosti patří Hospodinu, a on očekává, že tyto fondy budeme spravedlivě rozdělovat! Není důležité to, co máme, ale to, kdo jsme; a kdo jsme, závisí do značné míry na tom, co a jak dáváme – ostatním, společnosti.

(Z komentářů rabi Šlomo Riskina vybrala a přeložila Alice Marxová.)

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – srpen 2011

Staronová synagoga

1. 8.	pondělí	Roš chodeš av	
5. 8.	pátek	mincha a kabalat šabat	20.00 hodin
6. 8.	sobota	ŠABAT CHAZON DEVARIM 5M 1,1–3,22 hf: Iz 1,1–27 mincha – perek 3 konec šabatu	20.00 hodin 21.35 hodin
8. 8.	pondělí	předvečer Tiša be-av (9. av)	začátek půstu 20.33 hodin
9. 8.	úterý	TIŠA BE-AV	konec půstu 21.10 hodin
12. 8.	pátek	mincha a kabalat šabat	20.00 hodin
13. 8.	sobota	ŠABAT NACHAMU VAETCHANAN 5M 3,23–7,11 hf: Iz 40,1–26 mincha – perek 4 konec šabatu	19.50 hodin 21.21 hodin
15. 8.	úterý	TU BE-AV (15. AV)	
19. 8.	pátek	mincha a kabalat šabat	19.56 hodin
20. 8.	sobota	EKEV 5M 7,12–11,25 hf: Iz 49,14–51,3 mincha – perek 5 konec šabatu	19.30 hodin 21.05 hodin
26. 8.	pátek	mincha a kabalat šabat	19.42 hodin
27. 8.	sobota	REE 5M 11,26–16,17 hf: Iz 54,1–55,5 mincha – perek 6 konec šabatu	19.20 hodin 20.50 hodin
30. 8.	úterý	1. den Roš chodeš elul	
31. 8.	středa	2. den Roš chodeš elul	
2. 9.	pátek	mincha a kabalat šabat	19.27 hodin
3. 9.	sobota	ŠOFTIM 5M 16,18–21,9 hf: Iz 51,12–52,12 mincha – perek 1 konec šabatu	19.00 hodin 20.33 hodin

V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,

mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.

V sobotu mincha (odpolední modlitba) od 13.30 hodin.

Jeruzalémská synagoga

Páteční večerní bohoslužba se koná pouze 5. srpna od 20.00 hodin.

V sobotu se ranní bohoslužby konají vždy od 9.00 hodin.

Bejt Simcha

*Kabalat šabat každý pátek od 18 hodin; po bohoslužbě následuje
buď studium týdenního oddílu Tóry, nebo výuka šabatových zpěvů – zmirot.*

Úvod do judaismu každé úterý od 19.45 hodin.

JÁ BYL PENZISTOU VŽDYCKY

Rozhovor s dramatikem, spisovatelem a hercem A. Goldflamem

Stal jste se penzistou. Jaké to je hrát si s vnučátky, mít dost času na všechny ty pro nedostatek času opomíjené koníčky a záliby?

Tak tohle se neděje. Já jsem se sice stal důchodcem, dokonce pobírám důchod, ale v tom pracovním, nebo dovolím si říci, tvůrčím, v té činnosti jsem nijak nepolevil. Jedině že jsem si za první důchod koupil netbook, přenosný počítač, který váží jen asi kilo, takže ho můžu nosit s sebou. Ale beru si ho vlastně jen na dovolenou nebo na vyřizování pošty. Někdo je schopen psát i ve vlaku, ale to já nedovedu. Kdysi, za starého režimu, jsem viděl jednoho básníka, byl to oficiální básník, trochu poplatný době, a ten jel v autobuse a v tom narvaném autobuse opravoval verše. No to si nedovedu představit.

Takže jsem nepolevil v činnosti, nicméně je velmi příjemné, když člověk pravidelně, každý měsíc v určitou dobu, aniž by už musel hnout prstem, shledá, že mu přišel důchod. To mě potěšilo a doufám, že o to těmi změnami, o kterých se občas tak různě mluví, nepřijdu.

Druhá věc je ta, že já sám mám vlastní malé děti. I když mám dospělou dceru, vnučata od ní zatím nemám, hraju si s vlastními dětmi, jak se říká ironicky, člověk si sám dělá vlastní vnučata. S těma si hraju. Můj otec, když jsem se narodil, měl 47 let, a já si vždycky myslel, že jsem se mu narodil moc pozdě, a proto že spolu někdy komunikujeme tak ztuhla. On byl taky jiného zaměření než já, a teď jsem překvapený, holčička je ještě malá, je jí pět let, ta má ještě obecně dětský přístup, ale náš kluk, kterému je 11, ke mně má velmi přátelský vztah a zdá se, že i důvěru, zatím. Doufám, že to tak zůstane. Jsme kamarádi, bavíme se o našich zálibách, které máme podobné. On je velký čtenář, rád poslouchá rozhlasové hry, mluvíme o knížkách, rád ho vodím do školy. Doufám, že ho to tak brzy nepřejde, i přesto, že mezi námi je ještě větší věkový rozdíl než mezi mnou a mým tatou.

Penzista obvykle rekapituluje, probírá se životem a tím, co se v něm stalo, stejně tak jako tím, co se nestalo...

Z tohoto hlediska, i když tam nebyl ten důchod, já byl penzistou vždycky. Přinejmenším od 33 let, kdy jsem začal psát. Od té doby se často vracím ke vzpomínkám, k rodinným záležitostem, k tomu, co se u nás dělo. Jednu dobu jsem hodně psal

o mamince, resp. spíš jsem v těch svých hrách a ostatních textech nějak reflektoval skutečnost, co se stane, když člověk ztratí blízkou osobu, když mu někdo odejde ze života. To mě nenechalo v klidu, psal jsem o tom divadelní i rozhlasové hry. Jedna se jmenuje *Pavel, Pavel a Pavel*, jedna osoba, mladý muž, ve třech fázích. Tam jsem psal o tom, jak se té vzpomínky zbavit. Ten Pavel, když ztratil maminku, se rozhodl, že jí musí hrob vyhrabat vlastníma rukama,

Arnošt Goldflam a Jiří Daniček. Foto A. Sládek.

hrabal, hrabal, a teprve potom se s tou ztrátou nějak mohl smířit. Potřeboval to dostat z hlavy přes fyzickou aktivitu.

Od té doby, co umřel v roce 1996 můj tata, táhlo mu na 98. rok, pomalíčku docházím k faktu, že i když jsme měli rozpory a různorodé názory, že on to myslel dobře. Jen já jsem jiný a on byl taky jiný. On to myslel dobře, ale někdy to praktikoval vůči mně, tak jakou já mám povahu a jak jsme se lišili, asi trochu špatně. A já, poněvadž jsem byl už předem naježený, tak jsem to taky někdy špatně vnímal. Ale teď, co on umřel, tak čím dál víc si myslím, že začínám jeho pohnutky a jeho cíle chápat, teď po jeho smrti docházím k jakémusi přece jen spříznění. A dochází mi taky, že otec byl možná zrovna tak přecitlivělý jako já – jen to celý život na rozdíl ode mě zastíral. Naučil se to. A že pod tou slupkou, kterou byl vůči vnějšmu světu pokryt, jsme si byli vlastně hodně podobní. Proto jsem taky začal psát povídky, pracovně tomu říkám Povídky o tatovi, které už se ocitly i v *Ročence* a v *Roš chodeší*, abych se s tím faktem otcova odchodu a s tím naším vztahem i rozpory a vším vyrovnal. Nutno ovšem říct, že to, co v těch

povídkách je, je skutečně pravdou tak z 10–15 procent, zbytek je více či méně dílem fantazie. Ale myslím, že to nevádí. Nechtěl jsem, aby to byl pouze popis našeho života a hlavně mého taty. Chtěl jsem, aby to byly volné povídky kolem jednoho tématu.

Opustil jste Brno pro Prahu, i když svého času se to zdálo vyloučené...

Je to tak. Když mně bylo kolem 55, poznal jsem svou ženu, která je Pražáčka. Opustil jsem také krátce předtím „rodné“ HaDivadlo a postupně jsem měl víc práce v Praze než v Brně. Po převratu jsem také začal víc cestovat, poznával jsem různá města a říkal jsem si: Tady bych docela mohl žít. Třeba v tom New Yorku, co se říká, že to je mravenišť, mně se tam líbilo. Já bych tam mohl žít, nebo ve Vancouveru, a tak dále. Zjistil jsem, kdybych tam měl práci a hlavně blízké mně lidi, že bych tam žít mohl.

Vzpomínám si na jednu historku: když jsme s kolegou Fuksou točili v Izraeli rozhovory s lidmi, kteří pocházeli odsud z republiky, dva filmy, *Domov ztracený* a *Domov nalezený*. Jeden pán, Brňák, který prošel celý svět, byl vysoký, statný a vypadal jak slovanský sedlák, já se ho ptal: „Tak vy jste prošel celým světem, kde se vám nejvíce líbilo?“ On tak stál, hleděl do dálky a říkal: „Nejkrásnější, nejhezčí na celém světě je Brno.“ Pak se tak zamyslel a říká: „Pak hovno, zas hovno, no a pak Rio de Janeiro...“ Vzpomínám si také na věty z knihy *Studené slunce* od Jiřího Muchy, kterou jsem sice nebyl nijak nadšený, ale o to teď nejde. Jde o to, že on tam přibližně říká: „Brno svým rozložením na pahorcích mi připomínalo Jeruzalém.“

Je fakt, že Brno má specifickou atmosféru a v podstatě je tam život docela příjemný. Ovšem, jak prý říkal další autor, slavný Milan Kundera, že je dobré žít v Brně a pracovat v Praze. Když se třeba tehdy dělaly na Provázku a v HaDivadle ty progresivní inscenace, zpočátku to velký ohlas nemělo, ale když představení vřele přijali v Praze, tak to dodatečně ocenili i v Brně. Brno má lehce nedůvěřivou, ale příjemnou atmosféru. Jak jsem postupně poznával řadu měst, uvědomil jsem si ale, že je mi v podstatě vlastně jedno, kde žiju. Když jsou tam moji blízcí a práce a trochu přátelská atmosféra, jsem spokojen.

Témata vašich her i příběhů se často vracejí – otec, matka, smrt, dospívání a také válka a holokaust. Je to tím, že v nich postupně nacházíte něco, co v těch předchozích verzích ještě nebylo?

To je věc, která se nikdy nenaplní. Teď jsem psal doslov ke knížce rakousko-izraelského

autora Dorona Rabinoviciho a uvědomil jsem si, že témata, která zpracovává, zpracovávám i já a spousta jiných autorů. Psal jsem o tom, že pro člověka, který o těch věcech přemýšlí, od holokaustu až po rodinu a ztráty blízkých atd., že pro něj je zajímavý i pohled z nepatrně posunutého úhlu. Třeba se to posune jenom jakoby o milimetr, už ta situace vypadá jinak, je jinak nasvětlená, jinak to člověk cítí, jen o málo, a to je pro mě vždycky strašně zajímavé. Kdyby se to znázornilo graficky, to co je v centru naší pozornosti a jak my se pohybujeme po soustředné vnější kružnici kolem toho, tak vždycky se ty pohledy třeba i nepatrným posunem proměňují a vždycky jsou to už jiné životy, jiné osudy. Tím, že stárnu, že už jsem ten důchodce, tím, že se mění nejen věk, ale i zdraví, názory a třeba i bydliště, vždycky se ten pohled o maličko promění, všechno nebo mnohé se vnímá jinak, a vždycky je to jiný úhel pohledu, a tím pádem jiný život a jiný osud.

Ale musím říct, že to není jediné téma, o kterém píšu. Existuje řada monologů a her, které vůbec nejsou vázané na autobiografické zdroje. Jsou vázané na pocit ze života nebo ze společnosti nebo ze společenské situace, nějaký jiný pocit, zážitek, historku, článek z novin. Čili to jsou hry, které jsou vymyšlené. Za ta léta jsem napsal také alespoň pět her z divadelního prostředí, do kterého sám patřím. Jsou to takové vivisekce, pitvy prostředí, v jakém se divadelník pohybuje. Jsou místy ironické či sebeironické, takový živočichopis. To je další okruh, který mě baví.

Kam by v tomhle rozčlenění patřila třeba hra *Doma u Hitlerů*?

Ta má specifické kořeny. Inspirací, výkopem je to, že zesnulý režisér György Tábori, ten mně vyprávěl, jak ho jeho otec kdysi zapomněl na nádraží v Brně. Odcestoval vlakem pryč, pohroužen, myslím, do hry v karty a on že tam u nějakého železničáře musel přespát a otec se pro něj druhý den vrátil. Když já jsem s ním mluvil, byl to už starší pán, hluboko přes osmdesát, už trochu nedoslýchal. A mně se zdálo, že doba, kdy on byl kluk, je tak vzdálená, že na nějakém desetiletí vlastně nezáleží. A tak jsem si říkal, když to bylo v Brně, tak to tam mohl klidně potkat Hitlera, který jezdil z Vídně na pohovory, zrovna tak Stalina, který jel za Leninem do Švýcarska.

Z knih o této době, které čtu s určitou posedlostí, vyplývá, že Hitler byl ve své podstatě měšťák, svým vkusem i zálibami. A nejen to. Zjistil jsem taky, že tata, který se narodil ve Vídni roku 1899 v Gumpendorferstrasse, a Hitler, který bydlel za rohem ve Stumpergasse, vlastně byli skoro

sousedí. Tak jsem to začal vlastně žertem zpracovávat, ale nechtěl jsem psát o tom, co byl Hitler v politice nebo v světových dějinách. Jako kdybych to úplně abstrahoval a byl u nich doma. Jak se asi bavili a o čem, když ta Eva Braunová byla taky měšťka, on měl rád ty psy a tak dále, byl vegetarián a svého času maloval pohlednice a tak, banálně řečeno. Říkal jsem si: bylo by zajímavé sedět u nich doma, s nimi, to jsem ještě nikde nečetl. A tak jsem si to teda vyfabuloval. Když člověk ví, co byl Hitler ve skutečnosti, a dá si to s textem hry do souvislosti, vlastně jako dva různé světy, pak vzniká vize, která je snad komická i obudná zároveň.

Rád bych se zeptal i na vaše oblíbené autory, Poláček, Kafku, Josepha Rotha – čtete je znovu a jinak než v mládí?

Oblíbených autorů je celá řada. Jako divadelník i jako režisér jsem je často i inscenoval. Jestli já je čtu znovu, tak je čtu znovu už především pohledem režiséra, který vybírá dramatické, metaforické situace, dává to do nějakých souvislostí a zároveň se snaží být autorovi věrný. Někdy je to práce marná. Zabýval jsem se poměrně dlouhou dobu dramaturgií Musilova *Muže bez vlastností* a taky jsem to dokončil a nakonec se to ani nerealizovalo. Práce na tom byla spousta... Nebo bych měl chuť dramaturgizovat jednu věc od Malamuda. Ale to bych musel vědět, že o to bude mít nějaké divadlo zájem.

Celé řadě lidí se Musila nepodařilo ani dočíst...

No, a to je zajímavé, já jsem to četl jako detektivku, jedním dechem. Taky jsem třikrát dramaturgizoval Kafku, dělal jsem *Ortel*, *Proměnu*, u nás a v Polsku, a *Proces*. Protože jsem si myslel, že by to po té slavné Grosmanově inscenaci, po těch letech zasloužilo zase nějaký jiný pohled. Dělal jsem taky Josepha Rotha, Brocha... Jedním z mých oblíbených autorů byl Heimito von Doderer, jeho *Vodopád* bych chtěl taky někdy dramaturgizovat, ale to je velká freska.

Také jsem si uvědomil, že o Maxi Brodovi se mluví jako o objeviteli Kafky, ale na jeho vlastní dílo se zapomíná. Výborný román *Osudný rok* by si také zasloužil uvedení na jevišti či nové vydání v novém překladu, je skoro zapomenut. Nebo Ludwig Winder. Těch autorů je strašně moc, rád bych je i udělal, ale problém je, že dnes tihle autoři nejsou obecně známi a divadla do jejich uvádění nerada jdou, pro ně je to moc velké riziko, investice, která se nemusí vrátit.

Ale zároveň musím říct, že nemám rád jen tyhle náročné autory, ale i autory, kteří

na první pohled tak náročni nejsou. To je například Karel Poláček. Vnějšíkově je čtivější a snadnější, ale pod povrchem je také náročný. Dělal jsem jeho *Okresní město* a veselejší *Hostinec U Kamenného stolu*. Myslím si, že Poláček je nedocenený. Mám ovšem stále rád i autory skutečně méně náročné, s oblibou čítávám verneovky, mayovky, *Tři mušketýry*. Také pohádky, zvlášť ty krutější.

Dříve vás lidé vnímali především jako herce, dnes se už možná lidem spíše v souvislosti s jménem Arnošt Goldflam vybaví profese spisovatelská a herec až na druhém místě. A někde je tam taky režisér. Jak vy to vidíte?

Musím se zasmát. Kdybych to měl vzít kvantitativně, napsal jsem včetně dramaturgií asi 75 her, režiséroval na 150 inscenací. Z toho půlka je takových, že se za ně určitě nemusím stydět, některé dokonce se ocitly i v publikacích zahraničních nebo znamenají v českém divadle jakési výrazné body. Některé hry jsem inscenoval i v zahraničí i se tam hraji; dostal jsem za pohádku Literu za nejlepší dětskou knihu, v nakladatelství Sefer mi vyšly dvě sbírky povídek. Ale musím říct, že vnější popularita je založena na mé herecké činnosti, ve které snad nejsem ani tak dobrý herec jako spíše výrazná figura, typ.

Nejvíce když mě lidi oslovují, tak vzpomínají na film *Dědictví aneb Kurva-hošigutentag* nebo na pohádku *Lotrando a Zubejda*, které se nesmazatelně zapsaly do paměti lidu. Lidový film a pohádka. Já se ani nepokouším to nějak zlomit, že bych pokaždé říkal: „Ale vždyť já jsem také to nebo ono!“ To už jsem vzdal a vlastně mi to ani nevádí. Třeba jsem účinkoval s kolegou Polívkou, se kterým se přátelím už přes 40 let, v *Maněži* a potkal jsem jednu paní a ta říkala: „Pane Goldflame, vždyť vy jste režisér, autor, máte to zapotřebí, aby vám v té *Maněži* kroutili hlavou a říkali ‚tam je vedro, hergot‘ a vy jste to opakoval?!“ A já jsem si uvědomil, že špatné pro mě by bylo, kdybych si hlídal škatulku, ve které jsem takzvaně zařazený. Proto rád občas vybočím, a když už vybočím, tak se nemůžu hněvat, že lidem třeba utkví v paměti právě jen tohle vybočení.

Nikdy jste se s tím, že jste Žid, netajil ani jste z toho faktu nedělal zvláštní potřebu. Co pro vás dnes židovství znamená a obsahuje?

To je mi těžká otázka. Já jsem se s tím netajil, to je pravda, ani před převratem.

(pokračování na straně 11)

Hana Bořkovicová

ÚRYVKY Z DENÍKU

14. srpna 1945

Kdybychom se teď měli rádi s Židem – nešla bych ovšem do školy. Šla bych pomáhat sbírat materiál z této doby. Pracovala bych mnoho. Nebyla by to práce. Byl by to život. Na nic bych se neohlížela.

Žila bych své dny tak, abych ani vteřinku nepřeskakovala. Bez peněz –? Lze žít bez peněz. Oba bychom to věděli. Čekali bychom na Palestinu. Ale především bychom byli Židé. Rozuměli bychom si spolu s ostatními. V heselech. Byl by to život lidí, kteří přišli ze dna. Prudký život lidí, kteří nepřeskakují ani vteřinu. Měli by tmavé oči, plné hloubek, křičící ze dna, byla bych mezi nimi doma. Doma. Ze dna. Na světě. Měla bych s ním hned dítě. A ještě dítě. A znovu dítě.

Psal bych něčím silnějším, než jsem já. Tak jako psali Židé.

Nic by se nemohlo stát. Ze všech těch očí, které by mě obklopovaly – doma, doma – z jeho očí, z jejich očí, z očí dětí svých i jejich, bych četla: Všechno, všechno se může stát. A tak bychom žili.

Stalo se jinak.

Aleš – – –

15. srpna 1945

Škola – lze to zkusit.

Ale jako příprava – k čemu? Děti – Není to už jen trochu zvyk, že to říkám? Nechci k českým dětem. Nechci k židovským dětem v Palestině. Chci k těm dětem, které nám zabili.

A kam to vede – – –?

16. srpna 1945

Přijede-li Aleš, budu s ním žít.

A nepřijede-li, budu také žít. Nač úzkost, nač ještě úzkost po tom všem – – –?

2. září 1945

Nejsem hodná na mámu. Nechávám ji samotnou žít večery. Vím, jaký je to strašný hřích. Nechávám ji samotnou žít večery –

– – Je tak lehké to omlouvat. Tak těžké to omluvit. A jak mám být na ni hodná, když jí mohu tak moc ublížit?

Já vím, že musím žít. Ale nechávat mámu stranou? A přece – říci jí vše znamenalo by ve skutečnosti zase žít jen s ní.

Říci jí vše znamenalo by dopustit, aby řikala také něco ke všemu. A kdybych nejednala podle toho, stal by se náš vztah nesnesitelným. Neboť jsme každá jiná. A přes velkou tragédii, která nás spojuje, každá z jiné generace.

Je správné, a není to ani možné jinak, neříkat rodičům všechno. Jen u nás je to tak zlé. Kdyby tu byli rodiče, kdyby tu byly děti – – – kdyby tu nebyla jen máma a já.

H. B., foto z předválečných let.

4. září 1945

Povídaly jsme si dnes celý večer s mámou o lágru. Byly jsme tam. Nic není skutečnost. Jen lágr. Jen koncentrák. Ta špína. Ta hrůza. Ta tíha. To šilenství. Ty mrtvolky. A k tomu zima. A hlad. A bezmocnost.

A pevná víra a nemožnost úniku. A pořád dál.

A teď: být čistý a najedený a oblečený, mít postel, mít pokoj a uplývání noci a tichý tikot hodinek. [...]

9. září 1945

Přišla jsem včera pozdě domů. Nevím, jestli byla máma rozčilená z mravnostních ohledů, nebo jestli měla strach, co se se mnou stalo.

Ale vím ovšem, že ať ji rozčiluje cokoli, bez ohledu na to, zda chápu nebo uznávám její příčiny, má právo na to, aby nebyla rozčilována.

Říkám si, že po tom všem mám právo prožít něco krásného. Ale mámino právo je větší. Prožila víc než já.

Tedy: chodit včas domů. Není to vždy docela lehké, je hloupé trhat věc uprostřed a utíkat domů jako malá holčička z rande, když to člověk nežije jako malá holčička a když má smysl pro to, že věci mají být ucelené. Ale to lze dělat.

Ale to je ovšem povrch věci. A zase znovu, je možné riskovat? Je jisté, když jsem včera viděla, jak je máma rozčilená, řekla jsem si nejdříve, že bych to měla přestat dělat. Tak nějak, že bych měla přestat, i kdyby byla stoprocentní jistota, že se to máma nikdy nedoví. Prostě jsem se toho velmi lekla. Jsou to představy Auschwitzu a lágru, kde člověk viděl (snad zkreseně, ale přece tak přesvědčivě a jasně), že máma je ten jediný vztah, který stojí za všechno, za život a za smrt, a tím také za obětování všeho ostatního...

Máma mi řekla, že jsou to u mne jen slova a že jsem ve skutečnosti bezohlednější než jiné holky, že dělám jen to, co je mi příjemné – já nevím. Myslím, že by mé nepřilíš hrdinské (mírně řečeno) povaze bylo pohodlnější nemít věčný strach (a mám dost velkou fantazii a dost pesimismu, abych měla strašný strach) a že bych měla raději hezký vztah k mámě po celé dny než několik večerních hodin s Alšem. Nemyslím, že kdyby to, co prožívám s Alšem, bylo „příjemné“, bylo by pro mne výhodnější mít tu malou příjemnost náhradou za stálé nepříjemnosti doma.

Jsem opravdu bezohlednější než jiné holky. A to určitě napravím. Protože jiné holky jsou ohleduplnější o to, že chodí dřív domů.

O nic víc.

Ale – je u mne opravdu tolik věcí na povrchu, jen slova, jen fráze – – –? Jsem přesvědčená, že se to opravdu musí zdát. Prožije-li tak mladý člověk jako já věci, které jsem prožila, a je-li jen trochu citlivý – musí se úplně změnit jeho názor na všechno a jeho měřítko. Vím například, že ve skutečnosti i v tak málo věcech rozhodujeme, že člověk může být strašně rozhodnutý udělat něco – a udělá pak přece něco jiného, a proto vůbec kla-

Otec Viktor.

du věcem menší odpor, než bych to asi dělala za normálních okolností. Asi je to amorální. Ale morálka je tak úžasně pozemské měřítko. A jak by mohla u mne tak stoprocentně platit, když vím, že už vůbec není rozhodující pro všechny ty – kteří tu už nejsou – – –? Znamená to asi jen, že jsem nezodpovědná. Ale nemohu, nemohu se opravdu zase vtlačit do normálních měřítek. Jen jedno – vím, že z nich neutíkám, že je opravdu v sobě nemám – a že z nich neutíkám za přijemnostmi. [...]

S matkou Renatou.

Večer

Byla jsem s Alšem...

Pak jsem měla už doma dlouhou rozmluvu s mámou, to bylo také hezké a řekly jsme si mnoho věcí, které jsme si měly říci. Jen mi teď opravdu není jasné, zda je přesvědčena, že jsem naprosto mravná, nebo zda jí nevadí, že nejsem. Ale přece jen asi to první.

A pak, když to obojí bylo za mnou a mělo mě uspokojit – byla tu velká vnitřní prázdnota. Lágr, koncentrák, smrt, to všechno, co dalo, co musilo dát člověku v základě víru – mu přece jen přináší velké chvíle deprese a velkých nejistot.

12. září 1945

Nutím se psát – nechci zůstat sama se svými slovy.

Včera přišel dopis, ve kterém oznamuje babička mámě (šílenou formou), co se stalo s tátou. O Míšovi tam nebylo nic. Řekla jsem to mámě. Jsme na pokraji něčeho, nevím, zda je to zoufalství. Jen když máma dlouho nepřichází domů, myslím si, že si snad něco udělala. Ne, ovšemže na nic nemyslíme. Také ne na to, abychom se večer, jak jsme to často kdysi dělaly, šly podívat, zda je dobře zavřený plyn. Já nevím, čím to je. Asi jenom tím, že je všechno tak mrtvé.

Chodím do školy. Tělesně jsem nesmírně unavená a vnitřně spím úzkostlivým spánkem.

16. září 1945

Trávím zoufale mnoho času u hloupého učení. Zatím mi to ještě tak zoufalé nepřipadá, protože je to teprve týden, ale vím, že to je. Máma je zničená po zprávě, kte-

rou dostala o tátovi, a po tom, co jsem jí řekla o Míšovi při té příležitosti. (Nemohla jsem sama o tom dříve psát.) Žije, je statečná. Ale já vím: Pán Bůh nedopouštěj, abychom musili být stateční! A když s ní mluvím, je to teď málokdy, co chodím do školy, říká, že na světě nelze nic zlepšit a že by bylo lepší, kdyby lidé už neměli děti. [...]

18. září 1945

Je to jen velmi kusé, to, co teď píši. Chodím do školy. Tím tak rychle a bezbolestně ubíhá čas. Pět hodin dopoledne – a odpoledne tolik, kolik jich chci zabít. Nemusím na nic myslet. Čas rychle ubíhá. Vzpomínám: nepíši. A připomínám si: děti – – –? Není mi jasné, proč chodím do školy. Ale čas tak rychle ubíhá.

Kdybych věřila v posmrtnou blaženost, byla by škola dobrý recept, jak co nejrychleji zabít čas, který mě od toho dělí. [...]

22. září 1945

[...] A prohlížela jsem knihy, které jsme měli schované a které nám teď přinesli zpátky – táta je měl rád a byly z doby, kdy ještě jsme byli čtyři. Víím, jak je život strašný. Začíná mi teď být šílené a nepochopitelné, že tu nejsou. Tátova fotografie – myšlenky na to, co bych měla říci Míšovi, vždy znovu několi-krát za den, stále silněji cítím, jak k němu patřím a že už to nelze obnovit a že už ho nikdy nevidím. Bude to už rok. Teď, teď přichází smrt a sahá na mne. Do teďka jsem se snažila pomoci mámě nebo nemyslila. Mluvila jsem o tom, byla jsem Židovka, jedna z těch, které zabili bratra, bratr byl jedním z těch, které zabili. Bylo to asi strašné,

bylo to nepochopitelné, nebylo to – – – Teď najednou vím: byl to Míša, Míša, to nejnepochopitelnější – – –

Ne, ne, já vím, že pro něho už nelze plakat. Jen pro to nepochopitelné, že už nemám bratra, toho nejbližšího – a pak, pak pro ten moment, kdy zažil to, čemu já jsem unikla, ačkoliv on byl ten malý, ten citlivější, ten nekompromisnější, ten lepší – pro ten moment, kdy byl ještě na zemi, pro tu nejšílenější vrcholnou hrůzu, kterou prožil sám, ačkoliv to byl Míša, malý, nikdy dosud sám, ten citlivější, ten nejbližší – – –

24. září 1945

[...] Snad nevíš, co to byl koncentrák. Jistě to nebyl především hlad ani zima ne, protože ačkoliv se nám to zdálo nemožné, na to lze zapomenout. To důležité, to, co nám vzalo půdu pod nohama, to byli ti mrtví. Víš, to není, jako když člověku někdo umře. To je tolik lidí kolem, s tolika lidmi lze mluvit, o tolik lidí se opřít – snad si člověk teprve tehdy uvědomí, kolik lidí má. Ale nám náhle umřeli blízcí i vzdálení – – – kam ses otočil – – –

V první době po našem návratu jsem byla ochotná to tak táhnout s plným vědomím toho, jak to je. Nebylo to rozhodnutí nebo aspoň ne rozhodnutí, které bych byla udělala, když už jsme věděly, že přežijeme. Bylo to rozhodnuto kdesi dávno před tím – – – A tím bylo jasné, že to nelze měnit.

Ale pak, když jsem objevila, že mohu mít k někomu vztah, a když jsem začala objevovat také tuto část normálního života, do kterého jsme byly rozhodnuté se vrátit, ačkoliv jsme o něm už vlastně neměly ponětí, začaly se ozývat ty druhé vztahy, které tu byly, ačkoliv už nebyly. A pak ztratilo všechno smysl. Člověk chtěl jen být šťastný – protože je to příjemné – – – Ale to nemohlo být dobré. Ostatně o tom už jsme mluvili.

Pak i to se začalo trochu vyrovnávat. Člověk má nesmírnou schopnost žít.

(Recenzi o knize najdete na str. 11.)

S manželem Alešem Borškvcem. Svatební foto, 1946.

SVĚT HANOCHA PIVENA

(o výstavě známého ilustrátora a karikaturisty v Praze)

Koláž jako hra, jako způsob vyjádření názoru i jako prostředek léčby. Koláž, kterou si může „udělat každý“, včetně malých dětí, a nepotřebuje nic víc, než co lze najít v běžné domácnosti. Barevné plochy, na kterých rozpoznáte knoflíky, provázky, kartáče, figurky z lega, zeleninu a ovoce, žárovky, bonbony... Celek pak tvoří obrázek či karikaturu. S minimalistickou úsporností a použitím jen pár předmětů dokáže stvořit portrét, který je graficky výrazný, vtipný i žahavý. Ilustrátor Hanoch Piven své modely nešetří, ať se jedná o Karla Marxe či Baracka Obamu.

UMĚNÍ I TERAPIE

Narodil se roku 1963 v uruguayském Montevideu, vyrůstal v Izraeli. Roku 1992 absolvoval Školu vizuálních umění v New Yorku. O tři roky později se vrátil do Izraele a začal pravidelně pracovat pro deník *Haaretz*. Své karikatury publikoval i v listech *Time*, *The Times*, *Rolling Stone*, *The Atlantic Monthly* a dalších. Od roku 2003 pořádá výtvarné dílny po celém světě, během nichž učí vytvářet koláže. Je autorem několika obrázkových knih (naposledy vydal knížku s názvem *Můj nejlepší kamarád je ostrý jako tužka*), získal řadu ocenění (mj. Zla-

Barbra Streisand
použité injekční stříkačky, návleky na boty, obvazy...

ÚSMĚV ZE ŽVÝKAČEK A MÍSTO NOSU MIKROFON

H. Piven karikuje politiky, umělce, vědce, sportovce. Na pražské výstavě uvidíte třeba Saddáma Husajna (bareť, prázdná tvář a knír vytvořený ze zápalek), Goldu Meirovou (v podobě zplhlého drdolu a velké černé boty), Baracka Obamu (zářivý úsměv vytvořený z bělostných žvýkaček). Woodyho Allena zobrazil dvakrát (jako mladíka a ve starší, posmutnělejší verzi, která je k vidění na webu), Barbře Streisandové sluší místo nosu mikrofon. Karel Marx má kulatoučnou růžovou tvář, již rámuje skrojky starého chleba, místo nosu bramboru a pod obočím, jež tvoří srp a kladivo, se skrývají pichlavé oči v podobě dvou megafonů. Kšticе otce zakladatele Davida Ben Guriona je už hodně prořídla – na suchých výhonicích však vyraží modrá kvítka. Tento nadějný úkaz ovšem poněkud kazí fakt, že muž, který vyhlásil nezávislý Stát Izrael a byl jeho prvním premiérem, přitom sedí na záchodě a chystá se použít stránku dení-

Karel Marx

tu medaili od Společnosti ilustrátorů). Žije střídavě v Barceloně a Tel Avivu.

ku *Haaretz* (hebr. země) místo toaletního papíru. H. Piven vytvořil spoustu koláží pro děti: jsou na nich roztodivní tvorové: zvířa-

Charles Darwin

ta, lidé, skřítkci, panáčky; obrázky někdy doplňují jednoduché verše.

HANOCH PIVEN V PRAZE

Pražská výstava zajímavého ilustrátora a karikaturisty se koná v Českém centru (Rytířská 31, Praha 1). Je určitě skvělé, že se můžeme s Pivenovým dílem seznámit, paradoxní ale je její načasování: ti, kdo by si ji asi užili nejvíc – nebo přinejmenším rovnocenně s dospělými –, ji kvůli prázdninám nevidí. Na konci školního roku se konaly výtvarné dílny s autorem, poté však rozsáhlý prostor určený dětem a jejich výtvorům osi-

David Ben Gurion

řel. Tomu, kdo si na výstavu o prázdninách přece je s dětmi vyrazí, radíme: materiálu ke kolážím naleznete spoustu, ale vezměte si s sebou vlastní lepidlo i fotoaparát. Výstava je otevřena do 3. září od úterka do pátku od 10 do 18.00, v sobotu od 12 do 18.00. Vstup volný. (Další informace o autorovi naleznete na webu www.pivenworld.com.)

Alice Marková

PÍŠU A SEŠIT MI LEŽÍ NA KOLENOU

Vyšly deníky Hany Bořkovcové

Hana Bořkovcová, rozená Knappová (1927 až 2009), se narodila jako starší dítě obchodníka Viktora Knappa a Renaty Knappové, roz. Singerové, do významné židovské rodiny, dědeček z matčiny strany Ludvík Singer, právník a politik, byl prvním předsedou Národní rady židovské, poslanec za Židovskou stranu, prastrýc Robert Saudek grafolog, žurnalista, obchodník a diplomat, prateta Gisa Picková-Saudková byla mj. autorkou známé knihy parafrázující rozhovory s Otokarem Březinou. V roce 1938 začala studovat na Drtinově reálném gymnáziu v Praze, po dvou letech však musela přejít do židovské měšťanské školy v Jáchymově ulici. V této době si také Hana začíná vést své deníkové záznamy. Zaznamenává odjezdy přátel a příbuzných, v neposlední řadě jsou její tehdejší zápisy zprávou o dospívání v atmosféře strachu a tísně „ghetta beze zdí“. Při setkáních na Hagiboru, kam chodila s přítelkyněmi a bratrem Michaellem, se dostala do okruhu mladých sionistů kolem Zeeva Schecka, jednoho z vůdců Makkabi Hacair. V této době, kdy vedle deníku začíná psát i své první literární práce, se také rozhodla věnovat se především péči o děti, o něž se starala již v pražském útulku.

Tináctého července 1943 byla Hana s rodiči a bratrem transportována do Terezína. I zde si vedla své zápisy, v nichž píše o práci v Kinderheimu a později v knihovně, zachycuje též některé důležité události života v ghettu – divadelní a hudební představení, sčítání v bohušovické kotlíně, zkrášlovací akci. V těchto zápisech, v nichž nemalé místo zaujímají reflexe obrácené především k vlastním niterným prožitkům, píše i o nově navázaných přátelstvích a také o transportech na východ. Stylově se její tehdejší zápisy blíží možná nejvíce deníkům Etty Hillesumové. Před odjezdem z Terezína uschovala autorka své deníky u přítelkyně Alice Ehrmannové.

OBTÍŽNÝ NÁVRAT

V říjnu 1944 byla celá Hanina rodina deportována do Osvětimi, kde zahynul její otec Viktor a bratr Michael. Hana prošla ženským pracovním lágrem Kurzbach; při evakuaci tábora nedokázala již v pochodu pokračovat a zůstala společně s dalšími ženami a svou matkou ve městě Wohlau, kde se dočkala osvobození. Hana se tu dostává opět k psaní svých zápisků, ty se zpočátku pohybují na pomezí prozaických miniatur a deníkových záznamů, postupně se však vrací k deníkovému psaní. V těch-

to zápisech se zračí hrůza posledních měsíců války prožitych v pracovním táboře, na stránkách deníku se také Hana snaží vyrovnávat se se ztrátou nejbližších.

Brzo po obtížném návratu do Prahy se Hana Knappová seznámila se svým budoucím manželem Alešem Bořkovcem (mj. bratrem spisovatelky Hany Proškové), za něhož se v roce 1946 provdala. Nově nalezený okruh přátel a nová láska jí pomáhají znovu se „vrátit do života“. Vedle motivů srozumění v jejich záznamech čteme o nemožnosti sdělení prožité zkušenosti. Zápisy končí narozením syna Davida v roce 1946. Nyní její deníkové záznamy z let 1940–1946 vycházejí knižně pod názvem *Píšu a sešit mi leží na kolenou* v nakladatelství Plus.

ROVINY VYPRÁVĚNÍ

„Obě známe tu chvíli, kdy jsme se rozešly. Potom, když konečné řešení nás nevyřešilo. Proč, to nevíme, ty ani já, jen jsme pak už stály každá na jiném břehu, ty ses vrátila a já šla dál,“ napsala autorka v úvodní části knihy *Soukromý rozhovor* (2004), jejíž vydání se ještě dožila. Autorka takto pojmenovala jednu z rovin svého vyprávění: rozpolcenost mezi identitou dospívání ve společenství židovsky cítících přátel i rodiny a životem po návratu z koncentračních táborů poznamenaným touto zkušeností, ztrátou otce i bratra a mnoha dalších příbuzných a přátel, kdy založila rodinu a rozhodla se pro křesť. Deníkové záznamy z let 1940–1946 ukazují toto období autorčina života v mnohém jinak než výrazně stylizovaný vzpomínkový text, bez příkrého oddělení dvou životních etap, co se týče poměru židovství a křesťanství nepaměrně složitěji.

Autorčiny deníky se v mnohém protínají s její prozaickou tvorbou. Tu známe jen zčásti, neboť začala publikovat až v 60. letech, časopisecky v roce 1965 v *Plameni* a o rok později v *Hostu do domu*. V roce 1971 pak vydala knihu povídek *Světýlka*, dále se věnovala především psaní pro mládež (*My tři cvoci*, 1973, *Vzteklouni*, 1975, *Cizí holka*, 1977, *Cesta kolem světa za osmdesát let*, 1982, *Stan, do kterého přší*, 1986, *Jdi pryč*, 1994, *Zakázané holky*, 1995). Události z období druhé světové války vstoupily již do její knižní prvotiny, více je tematizovala v knize pro mládež *Zakázané holky*, vrátila se k nim i v již zmiňované knize *Soukromý rozhovor* (2004). Na rok 2012 je přichystán výbor z jejích nevydaných próz.

MICHAL KOSÁK

ROZHOVOR S ARNOŠTEM GOLDFLAMEM

(dokončení ze str. 7)

Například v jedné z mých nejúspěšnějších inscenací *Písek* je scéna, ve které židovská rodina odchází do plynu. Kritika o ní psala, že to je obraz desetiletí, na který je těžké přestat myslet. Židovství pro mě znamená na jedné straně určitý vztah k tradici. Jako mnoho Židů jsem ztratil řadu členů rodiny, vznikla jakási mezera. Jak říkal můj tata: „Jo, kdyby nebyl ten Hitler, to bych byl obklopen příbuznými, vnoučaty atd., to bychom byli velká rodina.“ Bylo jich devět sourozenců, tak skutečně by tomu tak bylo. Takže jednak tady je ta spřízněnost osudem a druhá věc je, že ten osud Židů ve střední a východní Evropě, a to bez ohledu na holokaust, je často dosti podobný. Třeba moje babička byla ortodoxní, můj otec naopak byl západní Žid, pro kterého to bylo formálnější, ale nicméně tak nebo tak, nikdy to židovství nevyprávěl, vždycky si uvědomoval, že tak to je a že z toho není úniku, i kdyby člověk chtěl. To já si samozřejmě taky uvědomuju.

Je to taky způsob vnímání světa i emocionální ustrojení, určitý způsob reakce. Člověk má ty věci tak zafixované, že se toho nemůže zbýt, a abych pravdu řekl, já se toho ani nechci zbýt. Jiná věc je, do jaké míry je člověk praktikující. Ted jsem četl od reformovaného rabína studii, do jaké míry se halachické předpisy mají nebo nemají dodržovat, ale to snad je, řekl bych, věc diskuse, i když ne zas tak moc. Vzpomínám si na jednu věc, na jeden moment z knihy od Chaima Potoka, v němž hlavního hrdinu rabín seznámí s jedním umělcem. Ten sice má příslušnost k obci židovské, ale nicméně žije trošku ve vlastním světě. Chodí tam, když potřebuje, a chodí tam taky, když ho potřebuje obec. Přál bych si, abych toto dokázal. Alespoň se o to snažím, být – přes určitá specifika – příslušníkem našeho židovského společenství, naší obce.

Je něco, co jste si vždycky přál, ale zatím se to nestalo?

To je takzvaná jednoznačná otázka, na kterou existuje nejednoznačná odpověď. Já jsem si radši nikdy nic nepřál, moc jsem neočekával, protože vždycky, když mě potkalo nějaké štěstí, a to zrovna asi patří k té židovské povaze naší diaspory, a po tom, co jsme byli nuceni prožít, tak já spíš vždycky čekám, kdy bude následovat neštěstí. Štěstí člověk, nebo jak se říká, našinec, přijímá s velkou opatrností a nedůvěrou. Já žádných zvláštních přání nemám.

JÍRÍ DANÍČEK

ŽIDÉ A KARLÍN

Na okraj výstavy „Karlín – nejstarší předměstí Prahy“

V Muzeu hlavního města Prahy je otevřena výstava Karlín – nejstarší předměstí Prahy, která přináší mnoho málo známých obrazových dokumentů od nejstarších rytin a plánů po obrazy a fotografie z řady sbírek a institucí. Ukazují nám známou čtvrť z nových pohledů a seznamují nás s jejími proměnami. Někteří z návštěvníků si pochvalují úsporné texty, které neodvádějí pozornost od vizuálních dokumentů. Jiné ale překvapilo, že tu nikde není zmíněna karlínská židovská obec. Následující příspěvek tedy můžete vzít jako doplněk ke katalogu, pokud se na výstavu vypravíte.

NA ŠPITÁLSKU

Rovinatému terénu mezi vrchem Vítkovem a Vltavou se ve středověku říkalo Špitálské pole nebo Špitálsko (podle špitálníků kláštera sv. Anežky, křížovníků s červenou hvězdou, kteří tu měli kostel a pozemky). V roce 1420 zde proběhla část známé bitvy mezi husity a Zikmundovým vojskem, méně známo je, že se tu také řadily korunovační průvody českých králů (naposledy Ferdinanda V. v roce 1835), které odtud přijížděly Poříčskou (Špitálskou) branou k Prašné bráně a pak Královskou cestou na Hradčany.

Také židovské osídlení tu má starší historii. Po katastrofálním požáru pražského Židovského Města roku 1689 byli pohořelí Židé dočasně přesídlení především na Špitálsko, kde pro ně měly být vystavěny provizorní dřevěné baráky, a odtud chodili do Prahy opravovat své domy. Trvalé osídlení území Špitálska se datuje od roku 1745, kdy se zde dočasně usadila část židovských rodin, vypovězených v březnu 1745 Marií Terezií z Prahy. Poté, co panovnice v roce 1748 vypovězení odvolala, zůstalo údajně několik Pražanů na území Špitálska natrvalo. Roku 1783 se uvádějí 4 židovské rodiny v osadě Invalidovna.

PRVNÍ KARTOUNKY

Již koncem 18. stol. se Špitálsko stalo základnou prvních pražských kartounek, stavených hned za Poříčskou branou. Řada ostrovů mezi břehem a Štvanicí a lehce dostupná vodní i pozemní doprava vábila vznikající průmysl. V r. 1784 koupil na místě zrušeného špitálského kostela při Vltavě pozemky vydavatel Jan Ferdinand ze Schönfeldu (1750–1821) a založil zde papírnu a letohrádek Růžodol (Rosenthal), kde se v letech 1786–89 hrávala česká divadelní představení. Býval tu i hostinec

s tančírnu a rokokovou zahradou, představující květinovou mapu Čech, již protékaly potůčky jako opravdové řeky a která se stala načas novým oblíbeným výletním místem Pražanů. Tehdy se nové předměstí skládalo z pouhých třiceti domů.

Roku 1791 Schönfeld prodal část Růžodolu podnikateli Aronu Beerovi Jossovi, který zde zahájil potiskování kartounů. Druhou kartounku tu založili v r. 1798 bratři Koppelman a Beer Porgesové. Po Schönfeldově odchodu do Vídně (1799) získali zbývající část jeho zahrady Aron Beer Prziabram (1781–1852) se svým tchánem Mojžíšem Jerusalemem (1762–1824) a r. 1801

Nákladní přístav v Karlíně po roce 1840. Anonymní olejomalba.

vyrostla v „Růžovém údolí“ první Prziabramova a Jerusalemová továrna na kartouny. Po Mojžíšově smrti zdědil jeho podíl syn Leopold (1789–1842), který zde založil vůbec první opatrovnu pro sirotky předškolního věku v Čechách a možná i v celé monarchii (1832), r. 1837 rozšířenou o školu. Zapsal se i do toponymie Karlína: byl po něm nazýván jeden z ostrovů (Jeruzalémský, správněji by mělo být Jerusalemvů) a velká zahrada, kde později stávala první pražská plynárna. Ve 20. letech oba podniky patřily k největším v Praze. V roce 1823 u Jerusalema poprvé zavedli válcové potiskovací stroje; r. 1831 pak vzbudily různobarevné lněné šátky a látky z kartounek A. B. Prziabrama a L. Jerusalema pozornost na pražské průmyslové výstavě. V r. 1836 se vedení rozdělilo, Jerusalemovi zůstala karlínská kartounka, Prziabramovi smíchovská. Po Leopoldově smrti (1842) přešla karlínská kartounka do vlastnictví firmy Schick, Lederer a Lippmann. Další textilky, zejména

kartounky (ale i další průmyslové podniky), v Karlíně zakládali také Fischelové, Kornfeldové, Lippmannové a Forchheimerové.

Kartounky zakládáné židovskými podnikateli za pražskými hradbami měly lepší organizaci výroby, větší výrobní kapacitu i zisky. Zůstaly hlavním reprezentantem textilní výroby v Praze a své vedoucí postavení si udržely až do poloviny 19. stol. (Čechy byly tehdy zdaleka největším dodavatelem kartounu a plátva v rakouské monarchii). Významnou měrou se podílely i na růstu nejstarších pražských předměstí, zejména Karlína, Smíchova a Holešovic.

NOVÁ PŘEDMĚSTSKÁ OBEC

V roce 1817 byla dosud živelná zástavba na Špitálském poli mezi dosavadními zahradami usměrněna urbanistickým plánem na pravidelném šachovnicovém půdorysu, vypracovaným ředitelem stavební-

ho úřadu gubernia a profesorem pražské polytechniky Jiřím Fischerm (1768–1828). Nová předměstská obec byla pojmenovaná na počest manželky císaře Františka I. Karoliny Augusty Karolinenthal, česky se mu zprvu říkalo Karolinov, Karolinčany nebo Karolinino údolí, zkrácený *Karlín* se prosadil až ve 30. letech (vla-

stenci navrhovali Žižkovice).

Nové předměstí se rozvíjelo neobyčejně rychle, podporováno soustředěním četných průmyslových podniků. Roku 1832 zde stálo již 100 domů a obec měla 2500 obyvatel, v roce 1843 již 174 domů a 8400 obyvatel. Vedle dvou velkých kartounek (Porgesovy a Jerusalemovy) zde vznikly i přádelny bavlny a vlny. V Meisselově a Meissnerově přádelně v usedlosti Putovka byl patrně poprvé použit parní stroj k pohonu 65 spřádacích strojů. Větší byly přádelny Leopolda Lämmela a Ludvíka Forchheimera (dříve bří Torschové), kde byla od r. 1844 příze rovněž vyráběna s pomocí parního stroje (zaměstnával na 500 dělníků). První parní stroje, sušárny a vodní čerpadla dodávala Porgesová a Epsteinová kartounce strojírna Edwarda Thomase, založená r. 1832 Na Špitálce. Od r. 1843 vyráběl parní stroje v Karlíně také Bedřich Schneider, zemědělské stroje např. August Donát nebo Friedrich Reach.

Ve 40. letech se v Karlíně soustředilo mnoho menších chemických továren a dílen. Na chemickou výrobu se zaměřila výroba L. A. Rooseho a Davida Hirsche (kyselina solná a dusičná, barviva pro kartounky), chlorové vápno vyráběla od r. 1839 Kateřina Epsteinová se svým společníkem Adolfem Abelesem, sodu zase Vilém Deutsch. Bratři Mojžíš a Benjamin Löwyové vyráběli v Karlíně sirky (dodávali ročně na trh 320 000 krabiček); vyráběli ve velkém také svíčky a mýdlo, nejvíce se však uplatnili ve výrobě krémů na boty, leštidel a pečeti vosku (ten vyráběl také Jozue Winternitz a Karel Meissner). Löwyové rovněž od roku 1843 zásobovali Prahu a celé Čechy psacími brky, které vyváželi i do Německa, Belgie a Itálie.

Jan David Starck, Jan David Riedl, Ant. a Karel Meissnerovi a Samuel Lucký byli majiteli lisoven řepkového oleje. F. A. Müller zřídil v usedlosti Palmovka v roce 1839 manufakturu na výrobu stearinových svíček a mýdla. Samuel Engelmann vyráběl od roku 1844 ve velkém škrob. Firmy Markus Bloch a Aron Dessauer a syn zajišťovaly pro trh předměty z rybích kostic. Šimon Weisses chemicky zpracovával koňské žíně, které pak užívala k výrobě matrací dílna A. Bondyho a Josefa Ledera. Mezi největší pražské výrobce klobouků patřil Josef Muck a od r. 1834 především Karel Kriese, který zaměstnával zprvu 150 dělníků a ročně dodával na 21 000 klobouků a 2000 vojenských čepic (později více než dvakrát tolik) do celé monarchie, Německa, Anglie i New Yorku. Ant. a Karel Meissnerové se vedle mnoha dalších zabývali také výrobou cikorky, likérů, lihových nápojů, octa, čokolády a cukrovinek.

Do roku 1850 se Karlín stal s 10 000 obyvateli šestým největším městem v Čechách a ve druhé polovině století patřil k nejbohatším městům českých zemí. V r. 1881 získal také své Divadlo Varieté, postavené podle projektu architekta Otty Ehlena. Mezi zaměstnanci nově zřizovaných továren bylo i mnoho Židů, mezi podnikateli a obchodníky by jich na počátku 20. století bylo možné v Karlíně napočítat stovky.

ŽIDOVSKÁ OBEC A RODÁCI

Samostatná židovská náboženská obec s modlitebnou a rabinem existovala již v první polovině 19. století, konaly se zde ohlášky a od r. 1835 vydávaly rodinné doklady, bohoslužby se konaly v pronajaté modlitebně, oddací matriky jsou vedeny od roku 1848. Karlín byl tehdy sídlem krajského rabína Kouřimského kraje, jehož funkci zastávali od r. 1851 David Platšček, Jakob Haller (v letech 1858–90)

a nakonec dr. Isidor Hirsch (v letech 1894 až 1939), autor překladu hebrejského *Siduru* a spoluautor prvního rabínského překladu Pěti knih Mojžíšových do češtiny.

V roce 1869 si obec založila trojtřídní veřejnou židovskou obecnou školu, kterou vedl Markus Ottenfeld a po něm M. Schwarzkopf, náboženství vyučoval krajský rabín. Ve stejném roce vznikl dobročinný spolek k podpoře zdejších chudých, o něco později *chevra kadiša*, ženský spolek (1890), pěvecký spolek (1902–38) a spolek *Pokrok/Fortschritt* (1906–39). V roce 1890 žilo v Karlíně 1205 osob židovského vyznání (14 % všech obyvatel), do roku 1921 se počet karlínských Židů ještě zdvojnásobil. Přestože karlínská obec byla dosti početná, neměla vlastní hřbitov, její členové byli pohřbíváni na Starém židovském hřbitově v Libni nebo na Olšanech, od roku 1890 na Novém židovském hřbitově. Roku 1903 byl Karlín povýšen na město, v roce 1921 se stal součástí Velké Prahy.

Mezi nejvýznamnější karlínské rodáky patří operní pěvkyně vídeňské Dvorní opery Berta Steiner-Altschulová (1850–1922 Vídeň) a vojenský chirurg Alois Pick (1859–1945 Vídeň), za první světové vál-

Synagoga ve Vítkově ulici po roce 1900. Pohlednice.

ky vrchní lékař rakouského generálního štábu, po r. 1918 univerzitní profesor ve Vídni a v letech 1920–32 předseda vídeňské židovské obce. Dále to jsou především spisovatelé: pedagožka Marie Pokorná (1886 až 1959 Vídeň), historik terezínského ghetta H. G. Adler (1910–1988), narodila se zde i „poslední pražská spisovatelka německého jazyka“ Lenka Reinerová (1916 až 2008 Praha).

KARLÍNSKÁ SYNAGOGA

Rychlý růst nového předměstí i židovské obce brzy vyvolal potřebu vlastní prostorové synagogy. Nový chrám v kombinovaných formách maurského a románského

slohu byl vystavěn v letech 1857–61 v jedné ze starých zahrad ve Vítkově ulici 13 (prý tehdy stávala na břehu potůčku, který protékal touto ulicí). Synagoga tedy vznikala současně s karlínským kostelem sv. Cyrila a Metoděje, rovněž v novorománském slohu. Její hlavní východní průčelí je obráceno do ulice slepým románským portálem, členěno pilastry a kruhovými okny, ve štítu byly umístěny desky Desatera. Po pravé i levé straně průčelí jsou brány se vstupem na dvůr, odkud původně vedl hlavní vstup do předsíně a postranní schodiště na galerii pro ženy. V zahradě za synagogou nechala obec vystavět patrový domek, který sloužil jako kancelář a sídlo krajského rabína. Na počátku 20. století byl k domku přistavěn přízemní sál, který zřejmě sloužil jako zimní modlitebna. Interiér synagogy s dekorativní výmalbou a štukovým dekorem byl moderně upraven arch. Leopoldem Ehrmannem při obnově v letech 1928–30, kdy zde bylo instalováno elektrické osvětlení.

Po druhé světové válce nebyla činnost karlínské židovské obce obnovena. Synagoga byla prodána ochotnické besedě *Želenský*, která ji prodala sboru Církve čs. husitské. V roce 1953 proběhla rozsáhlá stavební adaptace podle projektu ing. arch. Emila Rabensteina: byl zrušen hlavní vstup od západu a proražen nový přímo z ulice, galerie pro ženy v západní části sálu byla odstraněna a vybudován nový kůr s varhanami na východě (přitom se prý výrazně zhoršila akustika) a z předsíně bylo zřízeno kolumbárium. Nad průčelím, v místech někdejšího Desatera, byly vztyčeny symboly kalicha a kříže. Na průčelní stěně sálu provedl ak. mal. Cyril Chramosta rozměrnou historickou nástěnnou malbu *Jan Žižka s Janem Rokycanou sjednávají v roce 1424 mír na Špitálském poli* na ploše 60 m² (byla odstraněna koncem 60. let). Po adaptaci byl v synagoze 28. června 1953 otevřen sbor patriarchy G. A. Procházký. V budově rabinátu sídlí farní úřad karlínské sboru CČSH, bývalá modlitebna byla po r. 1970 upravena na sídlo Ekumenické rady církví v ČR. Nově byla synagoga zevně i uvnitř obnovena v 90. letech 20. století. V současnosti je využívána také k bohoslužbám Korejské církve v Praze (Corean Church Prague).

K výstavě muzeum vydalo stejnojmennou publikaci, která zájemce podrobněji seznámí s historií a vývojem Karlína, jenž není ještě zdaleka ukončen a od srpnové povodně 2002 prochází radikální proměnou. Výstava bude otevřena do 6. 11. 2011.

ARNO PAŘÍK

Jaakov ha-Levi Molin – Maharil: NASLOUCHALI MI NAPJATĚ...

Z cyklu Rabínské myšlení středověku a renesance

Jaakov ha-Levi Molin (Maharil, asi 1365 až 1427) pocházel z Mohuče. Do doby jeho mládí spadalo období rozkvětu rabínské vzdělanosti v Rakousku, kde studoval u rabi Šaloma ben Jicchaka z Vídeňského Nového Města. Navštívil sice Itálii, avšak místem jeho hlavního působení byla rodná Mohuč, kde založil ješivu. K jejím žákům patřil například Jaakov Weil, jehož responz si cenil spolu s Maharilovými například Moše Isserles. Podle Davida Ganse byli Maharil a jeho učitel Šalom prvními aškenázskými učiteli, jimž byl udělen titul *morejnu* (naš učitel), umožňující nositeli

německých a rakouských Židů přelomu 14. a 15. století. Oba typy textů se z větší části dochovaly zásluhou Maharilova nejbližšího žáka Zalmana ze Sankt Goar. Zalman se totiž nejen pokusil uspořádat responza svého učitele, ale rovněž zaznamenal jeho chování v halachicky a nábožensky motivovaných momentech do sbírky, kterou nazval *Minhagej ha-Maharil*. (Dodejme, že Zalman je navíc autorem spisu *Maase bnej Chušim*, vztahujícího se k rozdělení křesťanstva v důsledku povstání husitů – Chušim.) Nejprve se krátce zastavíme u Maharilových responz, aby-

Když roku 1556 vyšla sbírka Maharilových responz v Kremoně tiskem, obsahovala 205 položek. Zeligman ben Moše Šimon z Ulmu, vydavatel jedné z pozdějších edic (Hanau: Mordechaj z Prostějova, 1610), si stěžoval, že tiskaři kremonského vydání „u práce nejspíše spali. Jako že je Bůh živý, jaktělživ jsem neviděl tak špatný tisk. [...] Až jsem si myslel, že to netiskl nikdo z Izraele, ale Nežidé nebo nějaký hluchý ignorant.“ Teprve roku 1977 se objevila edice dalších 211 do té doby nevydaných responz, stejně jako nové vydání responz z kremonského tisku, opravené na základě rukopisných verzí.

Z Maharilových responz je zřejmá zvyková rozrůzněnost mezi jednotlivými regiony a obcemi, avšak rovněž debaty o teoretických otázkách platnosti jednotlivých zvykových tradic. Připomeňme, že v aškenázském judaismu Maharilovy doby již

Mathäus Merian: Pohled na Worms, rytina, kolem roku 1645.

vydávat autoritativní halachická rozhodnutí a obnovující tak před dávnou dobou přerušenu praxi rabínské ordinace. Poslední léta Maharilova života se odehrála ve znamení progresivního zhoršování životních podmínek středoevropských Židů. V roce 1420 začaly násilné útoky na Židy v Rakousku, jež některé rukopisy Maharilových výroků nazývají „zemí krveprolití“ (*erec ha-damim*). Následujícího roku propuklo husitské povstání v Čechách a německé obce se právem obávaly útoků „spanilých jízď“. Maharilova obec, již její představený nařídil několikadenní půst a zvláštní modlitby, zůstala ušetřena. Poslední léta strávil Maharil ve Wormsu, kde je pohřben vedle rabi Meira z Rothenburku (RCH 2011/2).

ZVYKY NAŠICH OTCŮ

Maharilův význam pro dějiny židovského myšlení spočívá ve dvou oblastech. Jednak v responzech a jednak v záznamech zvyků (*minhagim*), umožňujících často rekonstruovat do nejmenších detailů ortopraxi

chom se následně podrobněji věnovali sbírce jeho *minhagim*.

V kolofonu (autorském závěru) rukopisu *Minhagej Maharil* píše Zalman ze Sankt Goar o osudu Molinových responz: „Lituji ztráty oněch vzácných responz. [...] Svatý muž, rabi Jaakov ha-Levi, souhlasil v létě roku 5187 (1427), abych z jeho původního rukopisu opsal všechna responza, která sepsal. Protože měl ve zvyku psát rychle, bylo jeho písmo pro většinu lidí téměř nečitelné. Měl kopistu, který vždy každé responzum přepsal, aby mohlo být odesláno, zatímco originál si Maharil ponechal. Nahromadila se jich celá truhla. Sám jsem pro něj často přepisoval a uvykl jsem jeho písmu. Proto svatý muž požádal o přepsání responz právě mne. Avšak pro nedostatek mých zásluh, dříve než jsem mohl započít, byl od nás [Maharil] v elulu 5187 (září 1427) vzat. Jeho dva synové si responza mezi sebou rozdělili. Navzdory opakovaným pokusům jsem dokázal shromáždit jen sto šedesát responz.“

byla pevně zakotvena zásada, podle níž má náboženský zvyk – *minhag* – tak vysokou autoritativnost, že může dokonce potlačit zákon odvozený z Tóry. Učenci raného Aškenázu často používali obratu „zvyk našich otců je Zákonem“ (*minhag avotejnu Tora hi*) a podepírali jej výrokem Jeruzalémského talmudu, podle něž „*minhag ruší halachu*“ (*ha-minhag mevatel et ha-halacha*, jJev 66a a jBM 27b). Spory o platnost zvyků se tak mohly dotýkat i zcela zásadních otázek ortopraxe, jak ilustruje následující úryvek:

Ohledně jedení nežidovského másla tam, kde to není místním zvykem, se musím pozastavit nad těmi, kdo to povolují. Naši učitelé totiž vydali povolení pouze s ohledem na místa, kde přinášejí plný velký džbán přímo z hor. [...] Jinak je na místě se obávat, že může být přimíseno něco masitého nebo nečisté mléko. [...] Říkáš, že ve Švábsku je zvyk [jíst nežidovské máslo] a vaše město Augšpurk je hlavním městem Švábska. Avšak pokud obecní starší tvrdí, že povolení nebylo ve městě od dávných

dní přijato, platí, že povolení neexistuje a přijali jste přísnější pravidla. Považovali někdo jistou věc za povolenou, avšak ostatní se chovají, jako by byla zakázaná, je zakázáno se v jejich přítomnosti chovat, jako by ta věc byla povolená. [...] Vzpomínám si, že když jsem byl ve Veroně, místní rabín Moše ha-Kohen Neumark byl jednou pryč. Městem projížděl jistý významný učenec a povolil místním Židům nakupovat na trhu [od Nežidů] máslo. A tvrdil, že povolení platné ve Švábsku platí i tam (tj. ve Veroně), protože oblast Vicenzy (Vicentino) je s ohledem na všechny minhagim týkající se pastevectví a dobytka identická se Švýcarskem (do 1499 spojeno se Švábskem). A když se rabi Moše ha-Kohen vrátil, velmi se rozložil a ihned jim to zakázal. (Šut Maharil 35)

SEFER MAHARIL

Zcela jedinečné místo v aškenázské literatuře minhagim má zmíněná sbírka *Minhagej ha-Maharil* (také *Sefer Maharil*, Sabbioneta 1556), v níž Zalman ze Sankt Goar shromáždil záznamy chování svého učitele Jaakova Molina, některých dalších učenců jeho generace a jeho mistrů Šaloma ben Jicchaka a Avrahama Klausnera. Zalman navíc použil materiál z halachických kázání (*drašot*) svého učitele. Poskytuje tak důležitý důkaz toho, že aškenázská ortopraxe, popisovaná v Maharilových responzech a *minhagim*, nebyla pouze záležitostí náboženských elit. Jak ze Zalmanových slov vyplývá, učenci jako Maharil se dlouhodobě snažili vtisknout své halachické názory i skupině tzv. *baalej batim* (j. č. *baal ha-bajit*) – otcům rodin, kteří sice nebyli profesionálními učenci, avšak aktivně se účastnili synagogálních bohoslužeb, snažili se svým synům poskytnout alespoň základní vzdělání v Tóře a jejich manželky udržovaly košer domácnost. Zalman píše: „Slyšel jsem kázání z [Maharilových] úst mnohokrát, vždy jak se rok s rokem sešel. Měl totiž ve zvyku každý rok na Šabat ha-gadol vykládat všechny zákony Pesachu jeden po druhém a vysvětlovat je. A podle toho jsem je také uspořádal. O šabatu před [Deseti] hroznými dny vykládal zákony Roš ha-šana, dnů selichot a troubení na šofar. Na Šabat tšuva vykládal zákony pokání, Jom kipur a učinil přehled zákonů suky a lulavu. Jindy však nekázal. Všechna kázání a vše, co jsem spatřil z jeho chování a činů, jsem zapsal do této knihy.“

Ve zmíněném kolofonu Zalman opakovane zdůrazňuje, že zaznamenání chování zmíněných učenců provádí jednak „na jejich památku“, dodává však, že jeho spis má i praktičtější nápravný cíl: „Když jsem

viděl, že toto pokolení tápe (ha-dor navuch), uspořádal jsem všechny tyto zvyky, aby se lid poučil a kráčel cestou těchto [zvyků] při svém konání – vždyť každá řeka má svůj směr (bChul 18b) a každá zem svůj zvyk.“ Sám Maharil říká: „Místní zvyk nesmí být v žádném ohledu měněn.“ (Minh., Jom kipur 11) Maharil proto trval například nejen na přesném pořádku liturgie, ale jako zkušený vedoucí modlitby (*šlich cibur*) vyžadoval i dodržování místně specifických melodií (*nigun*): „[Maharil] nám o sobě vyprávěl příběh. Vedl bohoslužbu v řezenské obci během Vysokých svátků. Všechny modlitby prozpěvoval podle zvyku rakouské země, jak byl místní zvyk. A nelíbilo se mu, že haftaru recitovali s melodií porýnských obcí. Řekl nám, že tehdy také recitoval báseň Ani ani ha-medaber (Jsem tím, kdo promlouvá), kterou složil rabi Efraim [z Bonnu] pro Musaf. Domníval se, že to bude zaslouženo, protože rabi Efraim v [Řezně] odpocívá. Vedoucí obce mu řekli, že Efraimovu báseň nemají ve zvyku recitovat, avšak on na ně nedbal. Po nějaké době zemřela Maharilova dcera – na Jom kipur. Svatý rabi připomněl, že to byl trest za to, že onehdá pozměnil místní minhag.“ (Tamt.)

Zalmanova sbírka je organizována tematicky. Nejprve přináší kapitoly věnované svátkům (Pesach, Šavuot, šabat a sváteční den obecně, Roš ha-šana, Jom kipur, Sukot, Chanuka a Purim), a poté záležitosti synagogální liturgie a každodenních rituálů (čtení z Tóry, mytí rukou, požehnání při stolování). Následují přechodové rituály (svatba, obřizka, vykoupení prvorozeného, rozvod) a udržování košer domácnosti a kašrutu obecně (tzv. *isur ve-heter*, rituální porážka, nežidovské víno, cicit, tfilin, mezuzá, rituální čistota ženy). Zcela na závěr zařadil Zalman pod eufemistickým názvem *Hilchot smachot* (doslova Zákony o radostech) zvyky spojené s oplakáváním zemřelých a pohřbem.

OKNO DO STŘEDOVĚKU

Z uvedeného přehledu je zřetelné, že Zalmanova sbírka je důležitá nejen jako soubor jednotlivých zvyků, ale také protože předestírá autentický, avšak současně reflektující pohled na středověký aškenázský judaismus v jeho celistvosti. Stačí si povšimnout, jak Zalman uspořádal rituály, vymezující přechod mezi jednotlivými sociálními rolemi v židovské společnosti. Na rozdíl od současných přehledů židovských zvyků nezačíná narozením dítěte, ale svatbou. Ritualizace předpokládá sebeuvědomění, a Zalman proto zcela správně pojednává narození dítěte a obřizku židovského chlapce z hlediska rodiny, tedy společen-

ství, pro které mají popisované rituály náboženský význam, zatímco novorozenec si jejich dosah zatím neuvědomuje.

Z hlediska historické antropologie je Zalmanova sbírka zajímavá rovněž v případech, kdy autor bezprostředně zaznamenal Maharilovo chování. Cenné jsou pasáže, dokumentující dnes dobře známé zvyky, jejichž původ a symbolika však nejsou zcela zřejmé. Příkladem může být popis obřizky: „Jednou byl Maharil sandekem (*kmotrem*) a nebyla tam textilie, již by po obřizce obotali chlapci nohy (mapa), aby si neporušil ránu. Rabi přikázal, aby vyjmuli textilii, již je obtočen svitek Tóry (mapa) a omotali jí dítěti nohy. A řekl, že dokonce pruh pergamenu z Tóry (*jeria*) je povoleno tímto způsobem použít k omotání, neboť se jedná o ohrožení života.“ (Minh., Mila 24 a delší paralela Purim 11) Je zřejmé, že popsaná situace poukazuje k užití textile, zvané později *vimpl* (povijan). Co je ještě důležitější, odhaluje symbolickou podobnost, kterou středověký judaismus spatřoval mezi židovským chlapcem a svitekem Tóry, jež je patrná i při jiných rituálních příležitostech. Stejný symbolismus odráží i Maharilovo povolení užít k převázání chlapcových nohou jeden z pásů pergamenu, z nichž je vyroben svitek Tóry (výraz *jeria* je někdy nepřesně interpretován jako pruh látky nebo pláštík na Tóru, viz však např. *Šulchan aruch* JD 272:3).

Mnohdy Zalman zaznamenal ortopraxi a způsoby chování, které již v současném judaismu neexistují, jak vyplývá z ukázky, kterou naše zastavení uzavřeme: „Maharil měl ve zvyku zapalovat světla [o svátku Chanuka] okamžitě poté, co odešel ze synagogy. Říkal: „Přikázání Chanuky začíná západem slunce. A mimoto – členové mé domácnosti se mnou bydlí v téže domě. Kdybych se opozdil, příště by ke mně nepřišli, zatímco takto přicházejí, aby vyslechli mé požehnání a viděli, jak zapalují světla.“ Zmíněný mistr totiž bydlel sám se svými žáky (*bachurim*) v domě vedle domu své ženy, paní rabínové. A její synové [bydleli] v domě s ní. [Mistr] za celý život neužil z jejího majetku ani groš a nestoloval s ní. Představení obcí mu zajišťovali podporu, ze které on živil studenty své ješivy. Jeho vlastní obživa z větších částí pocházela z toho, co utržil za zprostředkování sňatků (*schar šadchanut*). Rozesílal totiž na všechny strany vlastnoručně psané připsy, aby dal dohromady panny a mládence. Celá země mu naslouchala a mohl se pyšnit tím, co řekl biblický Job (29,21): „Naslouchali mi napjatě, tiše očekávali rady mé!““ (Minh., Chanuka 1)

PAVEL SLÁDEK

OTCOVÉ A SYNOVÉ

Vítězný snímek karlovarského filmového festivalu nahlíží pod povrch rodinného dramatu v Izraeli

Komorní drama, dosahující až shakespearovských hloubek – takovými a podobnými přívlastky charakterizovala americká kritika film *Restaurátor* (*Boker tov, adon Fidelman*, 2011) počátkem letošního roku, když v soutěži na festivalu Sundance získal ocenění za nejlepší scénář. Pár měsíců poté snímek uspěl i v Karlových Varech, kde získal Zlatý glóbus za nejlepší film. Film, který zaujal porotu, přitom nenabízí nic jiného než klasicky vystavěné drama, nenápadné a nepodbízivé (jak prohlásil v jednom rozhovoru po udělení ceny sám režisér Jossi Madmony, „tohle je skromný nízkorozpočtový film a všechno navíc, co se s ním děje, je jen bonus“ – vzápětí ovšem dodal, že do filmu vložil své srdce i duši a teď se mu to zřejmě vrátí). Ukazuje se však, že poctivá filmařina dokáže oslovit i tehdy, když zpracovává neokázalé a již mnohokrát ohrané téma, pokud k němu přistoupí neotřelým způsobem. Izraelská kinematografie zaznamenává v posledních deseti letech mezinárodní úspěchy a tentokrát se jí to podařilo i s námětem zcela nepolitickým, který se ani nepokouší těžit ze specifčnosti izraelské situace. Co je tedy podstatou úspěšnosti *Restaurátora*?

STARÉ A NOVÉ

Jaakov Fidelman (v jehož roli exceluje izraelská herecká hvězda Sasson Gabaj) je stárnoucí majitel dílny na restaurování starožitného nábytku. Na začátku filmu jej zastihneme ve chvíli, kdy náhle umírá jeho obchodní partner a přítel Max Malamud, který měl chod dílny na starosti. Zatímco vychází najevo, že rodinný podnik je na pokraji bankrotu a Fidelmanovo řemeslo se stále více ukazuje jako přežitek minulosti, jemuž moderní doba nijak nepřeje, prohlubuje se i Fidelmanovo odcizení mezi ním a jeho jediným synem Noachem. I ten mu radí dílnu zavřít a na jejím místě nechat postavit dům s byty, který aspoň ponese peníze. Zarputilý Fidelman se vydává bojovat ztracený boj za záchranu dílny, s nímž mu začne pomáhat nový učeň v jeho dílně, mladý Anton. Ten se mu v jeho osamělé stařecké krizi stává jakýmsi náhradním synem, a dokonce objeví v restaurátorské dílně staré piano, které by mohlo mít nedozírnou hodnotu, pokud by se ho podařilo opravit (o což se také oba společně pokusí). Mezitím se Anton zamiluje do Noachovy těhotné ženy Chavy

a oba „synové“ se stanou soky i v lásce – Anton, který je na útěku z domova a pochází z dobře situované rodiny, k níž se z jakýchsi důvodů nechce znát, se pokouší získat novou životní identitu, „ukrást“ ji Noachovi; chce se stát synem jeho otce i mužem jeho manželky.

Důmyslný scénář splétá dohromady složitý propletenec vztahů, ve kterém jako by se zrcadlilo několik trojúhelníků. Každý z nich by mohl představovat dramatické klíče, od toho jej však dělí neobvyklé de-

Záběr z filmu *Restaurátor* (*Boker tov, adon Fidelman*, 2011). Foto archiv.

taily i celkový rámec. Máme zde učně Antona, který soupeří o otcovskou přízeň Fidelmana s jeho biologickým synem Noachem. Je tu tradiční manželsko-milenecký trojúhelník, ozvláštněný o obtížné dilema Chavy, která prožívá hlubokou krizi manželského vztahu a potkává novou lásku v tu nejméně příhodnou dobu, v pokročilém stadiu těhotenství. Konečně zcela v pozadí prosvítá tu a tam trojúhelník třetí, v němž zesnulý Malamud, Fidelmanův obchodní partner a bezdětný muž, přebírá Fidelmanovi jeho jediného syna, kterého považoval takřka za svého a s nímž si rozuměl mnohem víc, než se dařilo samotnému Fidelmanovi.

Na první pohled by se divákovy sympatie měly přiklonit jednoznačně na stranu Fidelmanovu (a průměrný film by se této pasti jistě nevyhnul). To on přece svádí sympatický donkichotský boj za záchranu svého celoživotního řemesla a tradiční díl-

ny, to on se chce vzepřít všežravé rozpínivosti moderní doby, již diktují pravidla trhu (ostatně sami tvůrci připouštějí, že svár „starého a nového“ je důležitým tématem jejich filmu a poetika snímku se do značné míry opírá o mizející svět dílen a krámků v jižních čtvrtích Tel Avivu, jež pomalu pohlcuje bezskrupulózní moderní výstavba). Onen bezcenný nový svět jako by byl ztělesňován postavou syna Noacha, který hledí hlavně na peníze a jehož vztah k otci i k manželce se ocitá v krizi mimo jiné právě proto, že se nechává strhnout honbou za kariérou a penězi. Naopak Anton, Fidelmanův učeň, opustil blahobyt své zámožné rodiny právě ve jménu vyšších, řeklo by se duchovních hodnot (v jedné scéně vysvětluje Fidelmanovi, že z domova utekl poté, co si uvědomil prázdnotu

svého života, která ho dusila každé ráno po probuzení). Antonovy umělecké sklony – vzácné piano objeví díky tomu, že výborně hraje na klavír – souzní s podobnou povahou Chavy, která v Antonovi na oplátku nachází spřízněnou duši, tak nepodobnou prakticky a obchodně založenému Noachovi.

NIC NENÍ JEDNOZNAČNÉ

Jenomže, a v tom právě tkví obrovská síla filmu, režisér si dává záležet na tom, aby drama nevyznělo ani zdaleka tak jednoznačně. Divák je ve svých soudech neustále znejističován. Na jednu stranu nevyhnutelně podléhá sugestivnímu kouzlu iluze, kterou si společně pěstují Fidelman i Anton – že starý restaurátor může zachránit svou dílnu a jeho učeň může utéct sám před sebou a najít nový smysl v tom, že se stane „pravým“, milovaným a milujícím synem i zetěm Fidelmanovým. Na druhou

stranu však divák nakonec neunikne rubu této reality, již mu režisér nikterak násilně, nicméně s neodbytnou naléhavostí znovu a znovu připomíná. Svět není černobílý, a tak ani biologický syn Noach není ve skutečnosti žádným padouchem, nýbrž naopak člověkem, který se zoufale snaží zachránit otce před hrozícím pádem a sám se utápí v nejistotách a bojích, jež musí svá-
dět o přežití ve tvrdé realitě moderního kapitalismu. A tak nakonec zůstávají pouta, která nelze jen tak zpřetrhat a popřít: syn s otcem si dál musí k sobě hledat nelehkou cestu; Chava nemůže z ničeho nic opustit svého muže, jehož dítě se jí má každým dnem narodit; a Antonovi nezbude než pokračovat ve svém „bezdomoveckém“ útěku, který jakoby symbolicky rámuje film na jeho začátku i konci.

V jednom z rozhovorů se režisér Jossi Madmony přiznal, že pro něj nebylo zdaleka samozřejmostí přijmout práci na filmu, na jehož scénáři se sám nepodílel. Příběh, jehož autorem je scenárista Erez Kav-El, jej však oslovil skrytou mnoho-
vrstevnatostí a šíří interpretačních možností, které režisérovi skýtá: je to klasické drama, v němž on jako tvůrce nemusí neustále „s jazykem na vestě honit zápletku“. Madmony, který má za sebou kromě *Restaurátora* jen dva další celovečerní filmy, zato je však ve své vlasti ceněným televizním tvůrcem, si na tomto svém díle dal skutečně záležet. Nejenže na nízkorozpočtový snímek přispěl částí financí i ze své kapsy (což se mu, chválabože, díky mezinárodním oceněním včetně toho karlovarského pomalu začíná vracet), ale vybudoval film svého druhu dokonale, počínaje samotným stylem, atmosférou a kamerou, jež nabízí nádherné pomalé obrazy a dokresluje spolu s hudební složkou medita-
tivní náladu, až po výtečnou práci s herci.

Vynikajícímu hereckému výkonu Sassona Gabaje v titulní roli zdatně sekundují i další herci, kterým se s minimem výrazových prostředků daří vytvořit kolem sebe zvláštní přitažlivé fluidum. Sám režisér uvádí, že jeho cílem bylo přidržet na uzdě přílišnou výslovnost a hereckou expresivitu – snad proto obsadil film vedle několika známých hereckých tváří samými neherci. Dobře si přitom uvědomoval, že nevyčtené je pro určitou tajemnost a přitažlivost filmového vyprávění přinejmenším stejně důležité jako to, co bude přímo vysloveno. Výsledkem je film, který si díky festivalovému ocenění snad bude moci vychutnat v kinech i české publikum: film nevtíravý a závažný, jehož příběh a otázky, které kladé, v divákovi doznívají ještě dlouho po závěrečných titulcích.

MAGDALENA KRÍŽOVÁ

ŽIDÉ V ARABSKÝCH ZEMÍCH

V Jemenu, Tunisku i Egyptě se zatím cítí bezpečně

Vzpouře a povstání, k nimž v posledních měsících došlo v řadě arabských zemí, způsobily pád diktatur a diktátorů a otevřely období velkých nadějí, ale i velké nejistoty. Přes velkou nestabilitu, která vývoj v této oblasti doprovází, se rozhodující většina Židů, kteří tam žijí, rozhodla zůstat.

V Tunisku, v Jemenu a v Egyptě stále ještě žije určitý počet členů dříve kvetoucích židovských obcí, marginalizovaných v posledním století emigrací, dobrovolnou i nedobrovolnou. V současné době ale zdejší Židé nabídky na odjezd ze strany Izraele i dalších židovských organizací, motivovaných obavami o jejich bezpečnost, odmítají.

V Jemenu, kde už několik měsíců probíhá krvavá konfrontace mezi vládou a protestujícími manifestanty, se jistá židovská organizace obrátila na zhruba 250 Židů, kteří zde ještě žijí, s návrhem na emigraci. Odpověď zněla: ne. „Jemenští Židé prohlásili, že se cítí bezpečně a politické zmatky je neohrožují,“ uvedl anonymní zdroj.

Zejména Židé, kteří žijí v hlavním městě San'á a stále dostávají podporu od jemenské vlády, nemají v úmyslu zemi opustit. „Ale i kdyby je okolnosti donutily odejít, dali by při možnosti volby přednost Velké Británii před Izraelem.“ Malé obce žijící v jemenských městech Amran a Raida, které finančně podporují Satmarští, vlivný chasidský směr sídlící v USA a známý svým radikálním odmítáním sionismu, rovněž nabídky na odjezd odmítly.

HRANICE JSOU STÁLE OTEVŘENÉ

Nikdo tedy Jemen zatím neopouští, ale většina Židů má pro případ nutnosti připravený nějaký plán na záchranu. Hranice jsou stále otevřené a zatím všichni ti, kdo by chtěli, mohou odejít.

Co se Tuniska a Egypta týká, je to podobné. Velká většina tuniských Židů (kolem 1500 osob), z nichž 1100 žije na ostrově Džerba na jihu a zbytek v hlavním městě Tunisu, se rozhodla i přes rozsáhlé aktivity izraelské vlády a Židovské agentury, které nabízely dobré podmínky pro přesídlení do židovského státu, zůstat. V posledních dvou měsících Izrael zinten-

zivil varování před důsledky politického vývoje pro tuniské Židy.

„Změna režimu v Tunisku v důsledku revolučních událostí vede k islamizaci vlády a k zvýšenému antisemitismu,“ můžeme číst v dokumentu izraelského ministerstva pro integraci. „Postoj úřadů i společnosti k židovské pospolitosti se zhoršuje.“

Minulý týden schválila izraelská vláda štědrú podporu pro olim z Tuniska, kterou mohou dostat navíc k běžné podpoře pro všechny přistěhovalce. Přesto této možnosti využilo jen několik desítek osob, z nichž mnozí ještě vyjádřili své přání se do Tunisu vrátit, jakmile pominou panující nepokoje. „Revoluce jde proti vládě a ne proti Židům,“ tvrdí.

„V posledních 65 letech jsme žili ve znamení odchodů,“ říká Roger Bismuth,

prezident tuniské židovské obce. „Tentokrát je to jinak. Jsem zde, se svou rodinou, s dětmi i s obchodem.“

Ani zhruba sedmdesát Židů, většinou ve věku 70–80 let, kteří ještě žijí v Egyptě, nemá v úmyslu zemi vzdor jejímu antisemitismu opustit. Přestavitelé pospolitosti již několikrát odmítli vystoupit v médiích, aby na sebe neupozorňovali, ale ověřené zdroje potvrzují, že i oni jsou rozhodnutí zůstat na místě.

MŮŽE BÝT ALE VŠECHNO JINAK
Situace se ovšem může změnit, zejména pokud by se Židé stali obětí nějakého útoku, jak se to v nedávné minulosti několikrát stalo. V roce 2002 explodovala bomba u synagogy na ostrově Džerba. Tehdy zahynulo jednadvacet osob, převážně turistů. Když byl v roce 2008 v Jemenu zavražděn islámským teroristou místní Žid, vedlo to k odchodu nejméně sta členů zdejší komunity.

MŮŽE BÝT ALE VŠECHNO JINAK

Ale od počátku nepokojů se nic takového nestalo ani v Jemenu, ani v Egyptě. Nebyly napadeny osoby ani nikdo nezaútočil na židovské instituce. Registrovány jsou zatím pouze dva incidenty v Tunisku: zapálená provizorní synagoga na Džerbě a nadávky, kterými byli častováni zbožní Židé ve hlavním městě Tunisu.

(Článek Gila Sheflera, otisknutý v *Information Juive* č. 311, přeložil a upravil jd)

Foto archiv.

SVĚDOMÍ SVĚTA ...a další události

/Vybráno z českého tisku/

„Za první republiky se brala u huby šlechta a církev, poté u nás byla zlikvidována židovská obec,“ řekl český sochař a profesor pražské AVU Kurt Gebauer deníku Právo (7. 7.) v rozhovoru, v němž vysvětloval potřebu kultury. „Po válce byl pak ten, kdo mluvil německy, vyhnán, a protože komunisté už neměli na mušce Židy ani Němce, zaměřili se na statkáře, církve, fabrikanty, nebohé živnostníky a vlastně všechny normální lidi – a tou ideologickou hamižností se zglajchšaltování společnosti dovedlo k absolutnu. Lidé jsou sami sobě nebezpeční, pokud nejsou zaměstnání tvorbou kultury.“ ■ S dlouhým podtitulkem „Inscenace monumentálního protiválečného díla zkoumá ničivou sílu médií a diskurzu ve světě těsně před zkázou lidstva“ otiskuje časopis Nový prostor (12. 7.) recenzi inscenace knižního dramatu *Poslední dnové lidstva* rakouského spisovatele Karla Krause. Knihu, o níž byl autor přesvědčen, že ji nelze inscenovat, inscenovalo pražské Divadlo Komedie. ■ Pod záhadným titulkem „Tanec ji nasměroval z Třebíče do dalekého Izraele“ se skrývá příběh malé dívky, která začala v deseti tančit v trebičské umělecké škole. „A právě tanec dal Haně Horké nový smysl života, i díky němu se rozhodla stát židovkou.“ (Mladá fronta Dnes, 26. 7.) ■ „Wagnerova ideologie a antisemitismus byly hrozné, ale na druhou stranu byl velkým umělcem,“ řekl podle MfD (26. 7.) dirigent Robert Paternostro, který se svým Izraelským komorním orchestrem zahrál v Bayreuthu Wagnera. Prolomil tím „téměř sedmdesátileté tabu“. ■ Téhož dne řekla MfD ředitelka kulturního střediska v Třebíči u příležitosti odstartování osmého ročníku festivalu židovské kultury Šamajim: „Máme tu židovskou čtvrt bez Židů. Je to mrtvá památka a my ji chceme oživit.“ ■ Obsáhlým článkem připomněly Lidové noviny (2. 7.) 75. výročí sebevraždy židovského novináře a spisovatele, občasného korespondenta deníku Prager Presse Stefana Luxe (1888 Malacky–1936 Ženeva), který se zastřelil na novinářské tribuně při zasedání delegátů Společnosti národů. Svým zoufalým činem chtěl upozornit na nebezpečný vývoj v Německu. Lux před smrtí napsal dopisy světovým politikům. „Těžší to bude mít historik,“ píše např. anglickému ministerskému předsedovi Edenovi, „aby objasnil záhadu, proč se svět na šílení nacistů mohl dívat s nelidskou apatií a nedal se vyděsit z ní ani úpěnlivým a krvavým nářkem živých

a cítících lidí.“ V jiném dopisu je také osobnější: „Nemyslete, že co dělám, dělám s entuziasmem. Nejsem, věru, žádný heros, velmi lpím na životě, mám ženu a dítě... Moje paní, s níž žiju 14 let v neharmoničtější shodě, je naprosto nepřipravena...“ ■ Radiožurnál (8. 7.) referoval o historii makabiád a o nedávné makabiádě ve Vídni, kam se sjelo na dva tisíce účastníků, včetně sportovců z České republiky. ■ O připravovaném překladu knihy francouzského spisovatele Yanicka Haenela o životě a díle polského odbojáře Jana Karského (1914–2000), který jako první donesl ke Spojencům důvěryhodné svědectví o nacistické genocidě Židů, píše Literární noviny (14. 7.). Autor vycházel z Karského svědecké knihy *Story of Secret State* z r. 1944, kde mj. popisuje, jak v r. 1942 při jednání s prezidentem Rooseveltem poznal, že prezident lže, když říká, že nic neví o vraždění Židů v Evropě: „Pochopil jsem, že už nikdy nebude možné vyburcovat svědomí světa, jak po mně žádali muži z varšavského ghetta, že ani myšlenka svědomí světa už nebude existovat.“ ■ Muzeum Vysočiny v Havlíčkově Brodě ve spolupráci s United States Holocaust Memorial Museum hledá svědky holokaustu (Havlíčkobrodský deník, 12. 7.). ■ „Díky komunitní nadaci Tři brány se žáci Základní školy v Pustiměři podívali 23. června do koncentračního tábora v Terezíně,“ zpravuje čtenáře Vyškovský deník (29. 6.). Podle Slováckého deníku (8. 7.) žáci ze ZŠ Větrná byli v Osvětimi, „vše zdokumentovali očima nebo fotoaparátem ... a po odjezdu v každém zůstal tísnivý pocit“. ■ „Největší ocenění, jaké může získat Jihlavan“ – Cenu města Jihlavy –, získal mj. Ladislav Vilímek, který se věnuje židovské historii města a okolí; shromáždil databázi více než 27 tisíc židovských občanů, kteří jsou s Jihlavou „nějak spojeni“. ■ Město Tábor zase udělilo čestné ocenění Haně Jančíkové (79) za knihu *Židé v Táboře* a za aktivitu ve sdružení Hadasa (Sedmíčka, 14. 7.). ■ Polský prezident Bronisław Komorowski se omluvil Židům za polský pogrom v Jedwabnem v r. 1941. ■ Větou „Viktor Fischl měl dobrou předvídatost, díky níž se dožil tak úctyhodného věku“ začíná v Hospodářských novinách (8. 7.) anotace na Fischlovu vzpomínkovou knihu *Všichni moji strýčkové*. ■ Podle Hranického týden (8. 7.) nabízel motorest U Žida v týdnu „židovský řízek“ s hranolky a „Židovo kurecí stehno“ s rýží. (tp)

TŘI ČTVRTĚ STOLETÍ

(dokončení ze str. 3)

Jednostranné vyhlášení samostatnosti je jeho soukromá iniciativa, která mu zabezpečí důstojný závěr kariéry. A mnozí z palestinského vedení to již pochopili. Důležitější proto budou mírové rozhovory s námi, které mohou k vytvoření palestinského státu přispět daleko více.“

V programu WJC vystoupilo ještě mnoho dalších osobností, k nejzajímavějším příspěvkům patřila řeč Cipi Livniové, předsedkyně opoziční strany Kadima, nebo setkání s bývalým britským premiérem Tonym Blairem, který je pověřencem pro Blízký východ a zastupuje OSN, USA, EU a Rusko. Většina příspěvků je k dispozici na adrese <http://www.worldjewishcongress.org/en/events/454>.

U ZÁPADNÍ ZDI

Zmíňme se proto jen o dvou významných událostech. Tou první je změna na postu generálního tajemníka WJC. Po kontroverzním závěru éry Edgara Bronfmana, kdy funkci vykonával rabín Israel Singer, nastoupil uvážlivý a konsenzuální Michael Schneider, který předtím působil v mnoha funkcích amerického Jointu a v Claims Conference. Za poměrně krátkou dobu se mu podařilo kongres (už pod vedením Laudera) zcela konsolidovat a proměnit v demokratickou instituci, kde své názory mohou prosadit zástupci velkých i malých židovských komunit (naše FŽO je toho názorným příkladem). Michael Schneider však již dávno dosáhl důchodového věku a žádal o uvolnění z náročné funkce. Plénum jednomyslně zvolilo generálním tajemníkem Dana Dikera. Newyorský rodák, který žije léta v Izraeli, působil v mnoha funkcích jako poradce a expert pro otázky mezinárodní politiky, mj. v týmu izraelského velvyslance při OSN Doreho Golda či v instituci Jerusalem Center for Public Affairs. Změna je to zásadní, protože Diker bude WJC řídit z Jeruzaléma, nikoli – jak tomu doposud bylo – z New Yorku. S organizačními záležitostmi mu proto má z Bruselu pomáhat dlouholetý asistent prezidenta kongresu Maram Stern.

Na závěr zmíňme společenskou událost v rámci programu konference. WJC věnoval izraelské armádě svitek Tóry. K slavnostnímu zakončení byli přizváni všichni účastníci a někteří měli možnost vlastnoručně dopsat do zbývajících větý písmenko. Následovala mohutná oslava u Západní zdi (Kotelu). Byl to skutečně působivý ceremoniál, což museli uznat i otrlejší účastníci tohoto setkání. **TOMÁŠ KRAUS**

IZRAEL: Spojencem Řecka

Izraelsko-řecké spojenectví by ještě před pár lety působilo jako vtíp či jako skeč od Monty Pythonů. Vždyť Řecko už dlouhodobě působilo coby jakýsi obecní moula Evropy. Bylo sice členem NATO i EU, ale žilo si svou ležérností, kterou tak obdivují turisté.

Právě „díky“ té ležérnosti nacházely v Řecku opěrné body palestinské organizace. V roce 1985 (po únosu letadla společností TWA z Athén) Řecko až po nátlaku z Ameriky a hrozícím bojkotu od mezinárodní federace pilotů zpřísnilo svá bezpečnostní opatření.

V Izraeli Řecko přitahovalo turisty, ale i různé šibry a zbohatlíky. Novinový titulěk „řecký ostrov“ v roce 1999 uváděl vyšetřování nejasného obchodu, který se točil kolem spolupracovníků tehdejšího ministra zahraničí Ariela Šarona. Ale teď, myšleno v posledním roce, je izraelsko-řecké spojenectví realitou.

Čím to?

Odpověď je zřejmá. Je to přirozený výsledek ochlazení vztahů izraelsko-tureckých. Turecko, po dlouhá léta jediný spojenec židovského státu v muslimském světě, zaujalo tvrdý postoj k Izraeli na přelomu let 2008/2009, když Izrael operací Lité olovo zpacifikoval raketové útoky Hamásu z Pásmo Gazy. A když 31. května 2010 vyrazila ke Gaze námořní flotila prohamásovských aktivistů, když ji izraelsí vojáci na hranici blokády zadrželi, když byli přítomni ze strany „humanitárců“ napadení a v sebeobraně zabili devět tureckých občanů, vztahy mezi Jeruzalémem a Ankarou se ocitly na dně.

Proto našel Izrael v Řecku zalíbení – podle vzorce „nepřítel mého nepřítele je můj přítel“. Zpočátku to mohlo působit i trochu komicky. Vždyť právě v době, kdy se Izrael začal s Řeckem sblížovat, kdy se premiér Benjamin Netanjahu nechal v Řecku fotit na vlečné lodi dodané z Izraele, chystala Evropská unie záchranu pro řeckou ekonomiku, aby ten stát nezbankrotoval. Jsme o rok dál, řecké dluhy se prohlubují a bankrot se rýsuje jasněji než loni. Co tedy Izraeli dává spojenectví s bankrotářem? Odpověď naznačil začátek července.

LOBBISTA? NE, INVESTOR

Už v červnu se chystala repríza loňské „humanitární“ flotily do Gazy s tím, že letos vypluje právě z Řecka. Leč nevyplula. V sobotu 2. července řecké úřady lodě zadržely a s nimi i čtyři aktivisty včetně kapitána flotily, amerického občana Johna Klusmira. Za co vlastně? Izrael sice už v roce 2007 – poté, co se Hamás chopil moci – vyhlásil blokádu Gazy na souši i na moři, ale ta se vztahuje jen na pásmo do 20 námořních mil od pobřeží. Z hlediska právního puntičkáře je tedy legální vyrazit s flotilou malých lodí na otevřené moře směrem ke Gaze. Ale řecká vláda (podle *New York Times* řecké ministerstvo pro ochranu občanů – ten úřad by se jistě líbil Monty Pythonům) zakázala všem lodím opouštět řecké přístavy směrem do

Gaze s láskou znamená ovšem i Hamásu s láskou. Foto archiv.

„námořní oblasti Gazy“. A proč zatkl kapitána Klusmira? Protože podle soudce jeho loď Audacity of Hope (Smělost naděje – narážka na stejnojmennou knihu Baracka Obamy) neměla dostatečnou bezpečnostní výbavu, tudíž Klusmire „narušil námořní dopravu a ohrozil pasažéry“.

Každý, kdo navštívil Řecko, si o tamním dodržování předpisů, norem a bezpečnostních výbav myslí své. Fakt, že řecké náhle nabyté puntičkářství postihlo právě flotilu do Gazy, tedy svědčí o jediném: Řecko to vzalo politicky. Chtělo účinně zabránit opakování loňského konfliktu (odtud odkaz na chybějící bezpečnostní opatření). Začalo se skutečně chovat jako loajální spojenec Západu.

Athény jsou tradičním spojencem Palestinců a arabských států, píše analytička agentury AP Elena Becatorosová. Připomíná, že plně diplomatické vztahy s Izraelem Řecko navázalo až v roce 1990 (právě jako

Havlovo Československo, chtělo by se říci). A dodává, že i když motorem nynější změny byla hlavně nová politika Turecka, vlastní příčina řeckého zájmu o Izrael spočívá především v ekonomice. Země na pokraji bankrotu prostě vyhlíží možné investory.

Tak tedy vzniká izraelsko-řecká aliance. Izrael chce dokázat, že se ve východním Středomoří obejde i bez Turecka. A Řecko potřebuje každého, z koho kouká nějaká investice. Ať už si o spojenectví takového rážení myslíme cokoli, dokládá jeden posun. Až dosud platilo, že chce-li Izrael prosadit nějaký svůj zájem, spoléhá se především na vliv židovské lobby, třeba v americkém Kongresu, ale i jinde. Bylo z toho až klíšé, které teď narušuje právě Řecko. Na zemi potácející se v rozpočtových schodcích, dluhové krizi a neschopnou (s výjimkou turistického průmyslu) generovat zisk, nepatří židovská lobby, ale nabídka investic. A byt se už hodně napsalo o hospodářském a technologickém vzestupu Izraele (viz minulý *Rch*), na příkladu řecké vstřícnosti vůči Jeruzalému vidíme asi poprvé, jak se ten ekonomický vzestup může zhmotnit v politické praxi.

AKTIVISTÉ, NA SLOVÍČKO

A flotila aktivistů do Gazy? Její osud zůstal po řeckém zásahu mediálně upozaděm. Jistě, pro noviny to byla typická neudálost (žádná krev = žádná zpráva), ale přesto cosi naznačuje. Zajímavě o tom píše v magazínu *Slate* Christopher Hitchens.

Tyto flotily působí v souladu s Hamásem. Ten představuje palestinské křídlo Muslimského bratrstva a v EU je pokládán za teroristickou organizaci. Politické vedení Hamásu sídlí v Gaze, ale vojenská koordinace je řízena z Damašku, právě z místa, odkud režim Bašára Asada vede válku s vlastními protestujícími občany (počty zabitých Syřanů dosahují stovek). Proč se nikdo nezeptá „aktivistů“, kdy se vysloví k baasistickému režimu v Sýrii?

A dále. V květnu byl režim Hamásu v Gaze jedinou vládnoucí autoritou na světě, jež vyslovila pobouření nad zabitím Usámy bin Ládina i sympatie k němu. Jak to, že se žádný novinář „aktivistů“ nezeptal, zda i tohle prodiskutovali se svými partnery z Hamásu?

Jsou to dobré otázky. Uvidíme, zda přijdou ke slovu napřesrok.

ZBYNĚK PETRÁČEK

Kalendárium

■ „Jsa povoláním obchodníkem a průmyslníkem a byv nad to více než 40 let ve veřejném životě činným, pocítoval jsem přece vždy neživější zájem pro osudy a dějiny svých židovských souvěrců,“ napsal Bohumil Bondy v předmluvě k vydání dlouho očekávaného souboru listinných pramenů vztahujících se k pobytu Židů v českých zemích, nazvaného *K historii Židů v Čechách, na Moravě a v Slezsku 906–1620 I–II*. Autoři díla, které vyšlo před **105 lety**, roku **1906**, představují z dnešního pohledu trochu nesourodou dvojici. Bohumil Bondy, bohatý průmyslník, poslanec Zemského sněmu a (první „český“) předseda veledůležitých Obchodní a živnostenské komory v Praze, navíc me-

Hrobka rodiny Bondy na žid. hřbitově v Praze 3.

cenáš české kultury a průmyslu, byl však iniciátorem a donátorem celého díla, František Dvorský, ředitel archivu království českého, byl „osvědčeným odborníkem“, jehož šlechtila „neúnavná horlivost“. Jejich kniha zahrnuje téměř 1350 registů a opisů či překladů listin z doby od 10. století až do Bílé hory, přičemž podle Bondyho byl i pro pozdější dobu „obsáhlý materiál po ruce“. Jeho vydání zabránila mecenášova brzká smrt, ale možná i odborná kritika, která prvním dvěma dílům vyčítala metodologické chyby. Je to škoda: nic podobného za celé následující století už nevyšlo.

■ Vydání díla Bondyho a Dvorského bylo jedním z projevů rostoucího sebevědomí příznivců idey asimilace Židů, které podpořila poměrně příznivá právní a ekonomická situace, ale také situace demografická. Od roku 1848–49, kdy bylo v rakouské monarchii i Židům umožněno se svobodně pohybovat a nabývat majetek, doznala mapa židovského osídlení českých zemí velkých proměn. Leccos důležitého ukazuje srovnání údajů ze sčítání lidu v roce 1880, před více než **130 lety**, a dalších dat se sčítáním před **90 lety**, roku **1921**, kdy se demografický pohyb ustálil, než ho pak vykojil nástup nacismu.

■ Hned v roce 1848 se začaly tisíce rodin stěhovat z uzavřených a stíněných ghattů do blízkých vesnic a městeček, od poslední třetiny 19. století pak pokračovaly dál, za lep-

šími pracovními příležitostmi do větších měst a na vzdálenější místa. Důsledkem byl posun těžiště židovského osídlení, k němuž došlo nejprve v Čechách (z tradičních oblastí ve středních a východních Čech na severozápad a sever) a s jistým zpožděním i na Moravě. Šlo o migrační pohyb velmi radikální, alespoň v případě Čech, kde mezi léty 1849–1890 opustili venkov téměř všichni mladí Židé v produktivním věku.

■ Zatímco ještě roku 1880 žilo 50,3 % všech Židů v českých obcích s méně než 5000 obyvatel, v roce 1921 to bylo již jen 22,73 % a plných 70 % žilo ve městech nad 10 000 obyvatel. Podobný obraz skýtala i situace na Moravě: např. v Brně, kde ještě roku 1848 bylo jen 445 Židů, vzrostl do roku 1921 jejich počet na 10 866 (téměř 30 % Židů na Moravě), v Moravské Ostravě s Vítkovicemi, Přívozem a Zábřehem, kde žilo v letech 1800–1848 jen několik rodin, žilo v roce 1880 1077 Židů, r. 1900 okolo 5000, r. 1930 více než 7500, r. 1937 asi 10 000 (!).

■ Za první republiky zaznamenávají po Praze, Brně a Ostravě největší židovské osídlení tato města (první číslo je výsledkem sčítání z roku 1921, druhé z roku 1930): Teplice-Šanov (3128; 3213), Plzeň (3094; 2773), Karlovy Vary (2115; 2120), Olomouc (1596; 2198), Prostějov (1428; 1442), Liberec (1312; 1392), Jihlava (1180; 1025), České Budějovice (1423; 1138), Opava (1127; 971), Ústí nad Labem (976; 985).

■ Ještě jeden údaj: při sčítání roku **1921** se přihlásilo k národnosti „československé“ 49,49 % Židů v českých zemích, k národnosti německé 34,63 %, k židovské 14, 60 %. (Toho roku také byl zvolen do čela pražské židovské obce první přívrženec česko-židovské asimilace, právník, publicista a překladatel August Stein.) V roce 1930 se hlásilo k národnosti „československé“ 46,42 % Židů, německé 31,012 %, k židovské 20,26 %.

■ Z osobností, které mají jubileum v srpnu, připomínáme alespoň tři: esejist a kritik **ERNST POLAK** (4. 8. 1886 Jičín–21. 9. 1947 Londýn) – **125 let**; básník, prozaik a dramatik, lékař **HUGO SALUS** (3. 8. 1866 Česká Lípa–4. 2. 1929 Praha) – **145 let**; básník a lékař **JIRÍ DANIEL** (vl. jm. FRANTIŠEK SCHULMANN, 25. 8. 1916 Praha–jaro 1945 neznámo kde) – **95 let**. (tp)

Z DOPISŮ REDAKCI

(Ad *Rch* 6/2011)

Pokaždé, když dostávám *Roš chodeš*, tak se vždycky dívám, zdali je tam článek o někom, koho znám nebo jsem znala. V červnovém čísle byl článek o paní Louise Hermanové. Tento článek mohl být i o mně. Protože i já jsem byla osvobozena v Bergen-Belsenu. Tak jako jí, i mně říkali Liza. A octla jsem se tak jako ona v táboře v Broumově. To byl tábor, který byl zřízený dohromady American Jointem a Bricha. Myslím, že jsme tam byli asi šest neděl až dva měsíce a starali jsme se o Židy, kteří žili v Polsku a za války utekli do Ruska. Joint a Bricha se daly dohromady, aby jim pomáhaly dostat se do Palestiny. Jestli si dobře pamatuji, přijely vlaky dvakrát týdně, já jsem je registrovala. Potom jsme jim dali najíst, přenocovali v táboře a druhý den šli na další vlak a jeli až na Kypr, kde doufali, že se nějakým způsobem legálně nebo nelegálně dostanou do Palestiny. S námi byly tři mladé ženy od Jointu, které se staraly o administraci, a jedna z nich, jak se paní Hermanová zmínila, byla slečna Green, velmi příjemná a jemná dáma, která pocházela ze San Franciska. Další byla Freda Cohenová z Brooklynu. Potom tam byla další slečna, která pocházela z Anglie, ale již si nepamatuji její jméno.

Je mi strašně líto, že si nemohu vzpomenout na paní Hermanovou. Asi jsem byla trošku mladší než ona. Moji přátelé byla ta mládež z Bricha. Z Broumova jsem se vrátila do Prahy, kde jsem pracovala na ŽNO, u pana Dr. Iltise ve *Věstníku*, což je dneska *Roš chodeš*. Tam pracovala slečna Weisbergerová, pan Polatschek, paní Foltýnová a já. Paní Foltýnová a já jsme se staraly o odesílání *Věstníku* a aby všechny adresy byly v pořádku. Mimo jiné jsme dostávaly články, které byly psány rukopisem a já jsem to přepisovala na stroji. Hlavně to byly stránky od mého strýce pana rabína Dr. Gustava Sichera. (Jeho otec a můj dědeček byli bratři.) Tím, že jsem uměla anglicky, jsem dostala místo na Jointu Na Pořiči.

V červnu 1949 jsem se vystěhovala do Kanady, kde jsem se provdala a před 15 lety jsem se stala vdovou. Mám děti, vnuky a pravnuky.

Jsem členkou v Montreal Holocaust Memorial Center, kde pracuji jako řečnice. Chodím do různých škol a již to dělám asi 30 let. Jednou jsem i byla pozvána do Saskatchewan, což je asi 1400 km od Montrealu, kam se dopoledne dostavilo 600 studentů a odpoledne dalších 600. Před 3 lety jsem vydala knížku pod titulem *I Am Their Voice* (Já jsem jejich hlas). Je to sbírka dopisů, básně a kresby, co mi studenti poslali. Doufám, že mi zdraví bude sloužit a že budu moct pokračovat v mé práci. Je mi líto, že si nepamatuji na paní Hermanovou, ale možná, že ona si na mě bude pamatovat. Přeji vše nejlepší, hodně štěstí a zdraví,

Liselotte (Liza) Epsteinová-Ivry

TÝDEN ŽIDOVSKÉ KULTURY V HOLEŠOVĚ

■ Ve dnech **14.–20. srpna** se koná v Holešově již XI. ročník festivalu *Týden židovské kultury*. Rozmanité kulturní akce se uskuteční v Šachově synagoze, v Kině Svět a v prostorách holešovského zámku.

Během festivalu se konají koncerty (např. orchestr Šarbilach), výstavy (obrazy Josefa Čiřavského), filmové projekce (*Svatý rok; Dáblova dílna; Šumař na střěše ad.*); přednášky a besedy na židovská témata; komentované prohlídky židovského ghetta a divadelní představení hry *Mikve* v podání Divadelního spolku Kroměříž. (Pro přespání možnost ubytování v tělocvičně Sokolovny za symbolický poplatek.) Podrobné informace naleznete na www.olam.cz/festival.

FESTIVAL ŽIDOVSKÉ KULTURY JIČÍNSKÝ ŠOULET

■ Dne **14. srpna** se v Jičíně koná festival s názvem *Jičínský šoulet*. Program: 10.00: komentovaná prohlídka židovského hřbitova (sraz u vstupu do Libosadu); 15.00: Poetický svět Jehudy al-Charizího (synagoga; vstup 80 Kč); 18.00: koncert sefardských písní v podání mezzosopranistky Jany Lewitové a houslistky Agnes Kutas (synagoga; vstup 80 Kč). Více na www.basevi.cz.

OPRAVENÝ HŘBITOV

■ V loňském roce se Židovské obci v Praze s pomocí dotací od společnosti Lesy, n. p., a od MK ČR podařilo provést celkovou obnovu ohradní zdi židovského hřbitova v Oseku u Strakonice. V letošním roce byly restaurovány všechny náhrobky na tomto hřbitově. Je mezi nimi i dochovaný náhrobek Jakuba Kafky, dědečka spisovatele Franze Kafky.

Starosta sousedního městečka Radomyšle získal dotaci na obnovu cesty, která z Radomyšle ke hřbitovu vede, takže turisté se nebudou muset brodit blátem, jako tomu bylo donedávna, ale budou moci přijít po svých (nebo dojet na kole) po pohodlné cestě.

Při příležitosti obnovy hřbitova a cesty se v půli července konala slavnost, na níž byla také prezentována kniha *Židé v Oseku a Radomyšli aneb Rodný kraj otce Franze Kafky* autorky Blanky Rozkošné. *br*

SYNAGOGA TURNOV

■ V neděli **14. srpna** v 17.00 se koná přednáška T. Dubinové *Kibuc: socialistický experiment včera, dnes ...a zítra?*

■ V neděli 28. srpna v 17.00 se koná koncert skupiny Mišpacha *Židovské písně*.

KULTURNÍ POŘADY

Hanoch Piven: *Dokonalé fialové pírkó.*

■ Na ženské galerii je přístupná výstava Petra Janečky *Plastiky: dřevo, kámen, kov*.

HUDEBNÍ MOSTY

■ Takový je název koncertu, který uvedou komorní umělci z Bratislavy **12. září** ve Španělské a **14. září** v Jeruzalémské synagoze v Praze. Oba začínají v 19.30. Na programu je lidová i vážná hudba židovských skladatelů v podání Andrey Stankovské-Hallon (flétna, klavír), Štefana Reitera (housle), Petra Frkala (violoncello) a Dušana Stankovského (klavír, aranžmá). Oba koncerty jsou součástí cyklu *Hudební mosty*. Vstup volný.

KONCERT JASMIN LEVY

■ Dne **22. září** od 19.30 se ve Španělské synagoze koná recitál známé izraelské interpretky ladino písní Jasmin Levy. Uhrančivá zpěvačka s nádherným hlasem neobyčejného rozsahu představí v ČR na jediném koncertě své nejnovější album *Sentir*. Koncert proběhne v rámci izraelské sezony v ŽMP ve spolupráci s Velvyslancem Státu Izrael a hudebním festivalem Respect. Vstupenky lze zakoupit on-line na www.respectmusic.cz, a to za 450/360 Kč, k stání za 300/210 Kč. Zvýhodněný předprodej končí 6 týdnů před koncertem, na místě budou vstupenky za 550 Kč, k stání 400 Kč.

VÝSTAVY V PRAZE

■ *Barokní synagogy v českých zemích* (Galerie Roberta Guttmanna, U Staré školy 3, P1; otevřeno denně kromě soboty a židovských svátků).

■ Karel Cudlín: *Fotografie 2001–2011*. Galerie AMU (Malostranské náměstí 12, P 1; denně mimo pondělí).

■ Aleš Veselý: *Trvání a setrvání*. Galerie DOX (Poupětova 1, P 7; denně kromě úterý).

■ Karel Steiner: fotografie *Vize reality: Ne jenom zátiší* (Jeruzalémská synagoga, Jeruzalémská 7, P 1; denně kromě sobot a židovských svátků).

■ Andreas Feininger: *That's Photography* (Dům U Kamenného zvonu, Staroměstské náměstí 13, P 1; denně kromě pondělí).

■ Hanoch Piven: *Making Faces* (České centrum, Rytířská 31, P 1; denně kromě pondělí a neděle; o výstavě viz článek na straně 10).

HEBREJSKÁ ABECEDA V CHEBU

■ V Galerii výtvarného umění v Chebu (nám. Jiřího z Poděbrad 16) se do 2. 10. koná výstava ilustrací z knihy Pavla Holeyky *Hebrejská abeceda* (oceněné jako Nejkrásnější publikace roku 2010). Tvoří ji dvacet dvě koláže, jejichž základem jsou hebrejská písmena, která autor originálně interpretuje a zároveň nechává prostor i pro jejich tajemství. Koláže doplňují autorovy krátké básnické texty. Otevřeno denně kromě pondělí.

LUACH 5772

■ V druhé půlce srpna vyjde židovský diář – luach na rok 5772 (2011/2012). Obsahuje přehled židovských svátků a významných dní, týdenní židovský i občanský kalendář, pravidla pro bohoslužby o sobotách a svátcích, základní modlitby a požehnání v hebrejštině s českým překladem rabína Sidona a adresář židovských obcí a organizací.

Luach 5772 bude v prodeji v Maiselově 18 Praha 1 (na rabinátě a v kanceláři FŽO ve 2. patře) a v redakci Roš chodeš za 80 Kč. Při zaslání poštou bude k ceně 80 Kč účtováno poštovné 20 Kč.

Objednávky zasílejte do redakce Roš chodeš (Izraelská 1, 130 00 Praha 3; e-mail: roschodes@sefer.cz) nebo na FŽO (Maiselova 18, 110 00 Praha 1; e-mail: a.kodytkova@email.cz).

Luach 5772 bude též k dostání ve vybraných pražských a brněnských knihkupectvích za doporučenou cenu 110 Kč. *at*

ERRATA

V minulém čísle *Roš chodeš* vypadla technickým nedopatřením poslední věta rozhovoru na straně 6–7. Ing. Václav Fred Chvátal na závěr řekl: „Takové krásy mají židovské hřbitovy na rozdávání.“ Jemu i čtenářům se omlouváme. *red*

V KOŠICIACH SA ČÍTALI MENÁ

Už po druhý krát sa v Košiciach konal pietny akt čítania mien obetí holokaustu z Košíc a okolia pod názvom *Každý človek má svoje meno*.

Podujatie prebehlo 29. mája 2011 v synagóge na Puškinovej ulici v Košiciach pod záštitou Židovskej náboženskej obce a v spolupráci so združením Ester. Hlavným usporiadateľom bola organizácia The Hidden Child (THC) – Ukrývané dieťa, skupina Košice.

V roku 1941 mali Košice – vtedy patriace k Maďarsku – podľa sčítania 66 980 obyvateľov. Z tohto počtu bolo 11 420 Židov, čo predstavovalo 17 percent obyvateľstva. V období do roku 1944 bolo do Košíc premiestnených ďalších asi 3000–4000 Židov z celej Turniansko-Abovskej župy.

Deportácie židovských občanov z Košíc do koncentračného tábora Osvienčim sa začali 15. mája 1944, pokračovali 19. mája, 25. mája a boli ukončené 2. júna. V týchto 4 transportoch bolo odvlečených do táborov smrti asi 15 tisíc ľudí, z nich väčšina neprežila. Po oslobodení sa ich vrátilo len niekoľko sto. Dodnes v Košiciach ešte žijú 4 osoby, ktoré sa vrátili. Celkovo prešlo cez Košice z vtedajšieho Maďarska 137 vlakov smrti.

The Hidden Child skupina Košice, vedomá si svojich povinností, vyplývajúcich z jej stanov, začala zbierať mená obetí v r. 2000. Vďaka veľkému úsiliu jej členov podarilo sa v priebehu nasledujúcich rokov zozbierať takmer 6000 mien.

V r. 2002 skupina THC usporiadala verejné čítanie 2000 mien. V ďalších rokoch, na pravidelných spomienkových stretnutiach na cintoríne v Košiciach, sa každý rok prečítalo 100 mien zo zoznamu. Doteraz bolo prečítaných približne 3000 mien. Motívom na usporiadanie tohtoročného podujatia bola teda snaha o prečítanie ďalších mien obetí.

Program uviedla hudba, príhovor v mene usporiadateľov predniesla predsedníčka košickej skupiny The Hidden Child. Nasledovalo zapálenie sviečok na menoru, zvanej *Cesta smrti*, ktorá je dielom košického rabína Jossiho Steinera. Mená čítali: členovia THC, Združenia Ester a ŽNO, občania Košíc, študenti košických univerzít, izraelskí študenti Lekárskej fakulty UPJŠ, poslanci Mestského zastupiteľstva mesta Košice, poslanci Miestneho zastupiteľstva Staré mesto a členovia Štátneho divadla v Košiciach.

Na koniec zaznel spev za mŕtvych *El mole rachamim* a modlitba za mŕtvych, ktorú sa pomodlil rabín Steiner. Bolo prečítaných spolu 1000 mien.

Miriam Gal, Košice

VÝZVY ZPRÁVY

INZERCE

NENÍ DŮLEŽITÉ ZVÍTĚZIT (Evropská makabiáda 2011)

Evropské hry Maccabi, to je v podstatě olympiáda pro světovou židovskou komunitu. Letos se konaly od 5. do 13. července ve Vídni. Židovští sportovci se tu sešli již potřinácté, a tak, jak zaznělo na zahajovacím ceremoniálu, letos slaví svou bar micva. Zúčastnila jsem se her jako dobrovolnice, jedna z 50 zahraničnicích, kteří pomáhali těm domácím při organizaci.

Zahajovací ceremoniál her byl nádherný, i když trochu dlouhý. Konal se před vídeňskou radnicí v amfiteátru určeném později pro letní filmový festival.

Nejprve nastoupil průvod 2000 sportovců (letos z 39 zemí). Poté promluvili zástupci organizace Maccabi, největší dobrovolnické organizace na světě. Pak starosta Vídně a nakonec rakouský prezident Dr. Heinz Fischer hry slavnostně zahájili. Zazněla izraelská hymna v podání Vídeňského židovského sboru a rakouská hymna v podání Vídeňského chlapeckého sboru a vzplála pochoděň s ohněm z Izraele.

Na zahájení bylo řečeno, že hry se poprvé konají v německy mluvící zemi. (Později jsme se s některými účastníky her shodli, že v projevech toho zaznělo snad až příliš o holokaustu.)

V následném kulturním programu vystoupil nejprve držitel Oscara Maximilian Schell a dále Sarit Hadad, Timna Brauer, Volker Piesczek, Jeremy Schonfeld, Filharmonici, Michael Patrick Simoner, Werner Brix, Ronan Nissan a taneční skupina Hava Nagila.

Nástup sportovců zahajovali Izraelci, končili jej Rakušané. Přestože hry mají v názvu „evropské“, přijeli sportovci z celého světa. Z USA, Brazílie, Mexika, Turecka, Gruzie, Ázerbájdžánu a také jeden muž z Guineje-Bissau.

Já jsem během her pomáhala v bowlingové hale v Prátru. Na vedlejších venkovních hřištích probíhaly zápasy v pozemním hokeji. S mojí kolegyní Miriam, rakouskou dobrovolnicí, jsme zjistily, že americké hráčky pozemního hokeje se poprvé setkaly před odletem na hry. Sice prohrávaly, ale jejich hra se velmi zlepšovala.

Zástupci Ázerbájdžánu ještě bowling závodně nehráli, byli to dva reprezentanti v judu a jeden v boxu, ale na Maccabi tyto

sporty nebyly zastoupeny, tak soutěžili v bowlingu. Ještě další perličky: Jeden závodník byl diskvalifikován z plavání, protože neznal rozdíl mezi kraulem a stylem prsa. Jedna žena hrála příšerně ping-pong, ale prý se postupně hodně zlepšila. Tady se opravdu naplnilo heslo „Není důležité zvítězit, ale zúčastnit se“.

Miriam, která pochází z chasidské vídeňské komunity, mi vyprávěla o své rodině. Má 5 sourozenců a navštěvovala jidiš školu ve Vídni, kde žije asi 7000 Židů. Právě odjížděla do USA. Chce tam studovat a uplatnit se v kresleném filmu.

Z České republiky přijely z Prahy dvě ženy a student Leonid, původem z Moskvy, a já. Ale bohužel jen šest sportovců. Tom z Berlína točí dokumentární filmy a umí rusky, Jasna z Tuzly v Bosně je veterinářkou. Alexander ze Sarajeva učí na střední škole, Vojan z Bělehradu hrál hokej v Povážské Dubnici a umí slovensky, vzpomínal s láskou na naše levné pivo.

Všichni mladí uměli aspoň trochu hebrejsky, všichni už byli alespoň na krátkém pobytu v Izraeli. Trochu jim závidím jejich možnosti, jen je využít.

V sobotu 9. července bylo volno. Všichni jsme si rádi užívali klidu šábesu. Někteří jsme si to namířili do hlavní, jediné zachované vídeňské synagogy v centru. Oválná empírová synagoga nebyla vypálena, protože byla postavena uvnitř husté zástavby a byly obavy z rozšíření ohně, takže byl „jen“ vyplněn její interiér.

Celé hry se konaly převážně v Hakoach centru a také na dalších sportovištích. Maccabi Campus je nové židovské centrum postavené na břehu Dunaje u stanice metra Donaumarina na ulici Simona Wiesenthala. Zahnuje školku, školu, knihovnu, jídelnu a také domov pro seniory a další. V centru je spousta sportovišť. V průběhu her jsem navštívila Židovské muzeum na náměstí Judenplatz, kde právě probíhala výstava o hrách Maccabi.

Lenka Hoffmanová

SDRUŽENÍ ŽIDOVSKÝCH ODBOJÁŘŮ A VOJÁKŮ

■ Zve své členy a všechny zájemce z řad veřejnosti na besedu s režisérem Matějem Mináčem, spojenou s promítáním ukázky z jeho tvorby. Koná se ve čtvrtek **15. září** v 10.00 ve 3. patře radnice ŽO Praha v Maiselově 18.

INZERCE

■ Nabízím fotografování svateb a jiných příležitostí pro členy židovských obcí. Kontakt: Jindřich Buxbaum, člen Židovské obce Olomouc, tel. č. 603 856 853.

ŽNO BRATISLAVA

V **auguste** blahoželáme: pán Ondrej Engel – 65 rokov; pán Egon Gál – 71 rokov; pani Mariana Maruniaková – 65 rokov; pani Eva Mešťanová – 65 rokov; pán Ing. Ludo-vít Nágel – 96 rokov; pani Mária Nemešo-vá – 73 rokov; pani Eva Reichová – 76 ro-kov; pán Ing. Alexander Singer – 95 rokov; pán Peter Szalai – 73 rokov; pani Laura Špániková – 89 rokov; pani Natália Tagerová – 78 rokov; pani Klára Ungerová – 92 rokov; pán Ing. Otto Wagner – 87 ro-kov; pani Elvíra Weissová – 96 rokov, a pán Igor Zelina – 65 rokov.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtie:

Vo veku 88 rokov nás opustili pani Eva Belanová a v nedožitých 92 rokov pani Gabriela Kamenická.

Zichrona livracha.

ŽO BRNO

V **srpnu** oslavujú: pani Milena Balbinde-rová, nar. 12.8. – 76 let; pan Jindřich Fein-berg, nar. 28.8. – 88 let; pan Peter Fischer, nar. 29.8. – 65 let; pani Ivana Nepalová, nar. 6.8. – 36 let; pani Zuzana Prudilová, nar. 17.8. – 56 let; pan František Redlich, nar. 9.8. – 79 let, a pani Eva Solařová, nar. 18.8. – 76 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **srpnu** oslavujú: pan Rostislav Rod Ko-desch, nar. 5.8. – 47 let; pani Irena Dousko-vá, nar. 18.8. – 47 let; pani Romana Kalová, nar. 7.8. – 43 let; pan Vladimír Kovtun, nar. 21.8. – 47 let; pan Pavel Malina, nar. 5.8. – 68 let; pani Blanka Marková, nar. 8.8. – 74 let; pani Isabela Santusová, nar. 25.8. – 54 let; pan MUDr. Bohumil Skála, nar. 29.8. – 56 let, a pan Jiří Šetelík, nar. 26.8. – 56 let. Naším členům přejeme vše nejlepší.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí:

S hlubokým zármutkem oznamujeme, že nás ve věku 100 let dne 19. 6. navždy opustila jedna z našich dlouholetých členek, pani Ella Valentová. Se zesnulou jsme se rozloučili na Novém židovském hřbitově v Praze.

Zichrona livracha.

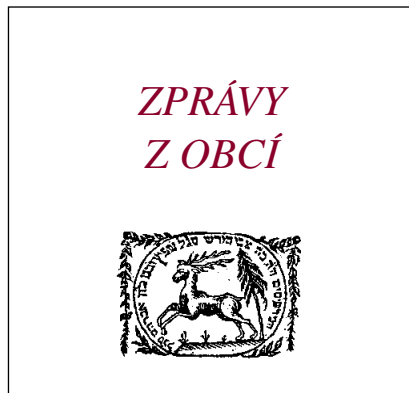
ŽO KARLOVY VARY

V **srpnu** blahopřejeme pani Ester Nečasové, nar. 24.8. – 89 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

V **auguste** oslaví: pani Irena Vasilková, nar. 28.8. – 89 rokov; pani Veronika Var-

gová, nar. 8.8. – 84 rokov; pán Zoltán Zuna, nar. 14.8. – 83 rokov; pani Prof. Ing. Miriam Gálová, DrSc., nar. 8.8. – 76 ro-kov; pani JUDr. Margita Grünwaldová, nar. 24.8. – 76 rokov; pani Zuzana Štoffa-nová, nar. 18.8. – 75 rokov, a pán PhDr. Ivan Kamenský, nar. 24.8. – 70 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **srpnu** oslaví narodeniny: pani Marie Bínová, nar. 9.8. – 73 let; pan Jindřich Buxbaum, nar. 30.8. – 58 let; pani Simona Dorazilová, nar. 7.8. – 39 let; pani Jaroslava Gregorová, nar. 24.8. – 65 let; pani Mí-luška Ottová, nar. 19.8. – 68 let, a pan Dr. Ing. Jiří Schreiber, CSc., nar. 22.8. – 86 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

V **srpnu** blahopřejeme: pani Libuše Bár-tová, nar. 31.8. – 65 let; pani Lidia Kohut-ková, nar. 4.8. – 71 let; pani Gertruda Mayerová, nar. 9.8. – 85 let, a pani Mgr. Zuzana Skácelová, nar. 4.8. – 78 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **srpnu** oslaví narodeniny: pani Eva Ko-košková; nar. 1.8. – 27 let; pani JUDr. Jindřiška Weiniger, nar. 6.8. – 60 let; pani Hedvika Trenková, nar. 9.8. – 86 let; pan Karel Šubrt, nar. 20.8. – 62 let; pani Anita Pecková, nar. 30.8. – 63 let, a pan Ing. Jiří Tanzer, nar. 31.8. – 74 let. Všem jubilan-tům přejeme hodně zdraví, štěstí a spoko-jenosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **srpnu** oslavujú narodeniny: pani Berta Albrechtová, nar. 2.8. – 82 let; pan Alfred Belán, nar. 31.8. – 86 let; pan Mark Blju-mental, nar. 21.8. – 85 let; pani Jana Du-bová, nar. 30.8. – 85 let; pani Eva Dvořá-ková, nar. 31.8. – 82 let; pan Max Froněk, nar. 2.8. – 91 let; pan Jiří Justic, nar. 24.8.

– 88 let; pan Václav Kraus, nar. 22.8. – 80 let; pan František Miška, nar. 27.8. – 92 let; pani Marianna Müllerová, nar. 16.8. – 91 let; pani Eva Nosková, nar. 20.8. – 75 let; pani Alexandra Slačalková, nar. 31.8. – 89 let; pan Jindřich Steindler, nar. 11.8. – 88 let; pani Malči Svobodová, nar. 19.8. – 96 let; pani Marieta Šmolková, nar. 10.8. – 90 let; pan Ludevít Végh, nar. 26.8. – 90 let, a pani Raja Žádníková, nar. 25.8. – 82 let. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí:

Dne 14. 6. zemřela ve věku 91 let pani Gertruda Hledíková.

Dne 14. 6. zemřel ve věku 85 let pan Jiří Pavel.

Dne 19. 6. zemřela ve věku 93 let pani Miroslava Tůmová.

Dne 7. 7. zemřela pani Irena Štefflová. Se zesnulou jsme se rozloučili 11. 7. v ob-řadní síni Nového židovského hřbitova v Praze.

Nechť je jejich duše přijata do svazku živých.

Zichrona livracha.

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **august** sa životného jubilea do-žívajú: pán PaedDr. Peter Chudý, nar. 21.8. – 61 rokov; pani Mgr. Ilma Mitrov-čáková, nar. 20.8. – 75 rokov; pani MUDr. Katarína Kriššáková, nar. 29.8. – 60 ro-kov; pán Ing. Ladislav Havaš, nar. 22.8. – 50 rokov, a pán Ing. Denis Tomko, nar. 16.8. – 40 rokov. Jubilantom prajeme z ce-lého srdca všetko najlepšie, veľa zdravia a pohody v kruhu najbližších.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO RIMAVSKÁ SOBOTA

V **auguste** slávia narodeniny pán JUDr. Tomáš Rybár, nar. 28.8. – 34 rokov. Praje-me mu dobré zdravie, veľa šťastia a radosti.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtie:

Dňa 22. 6. 2011 nás navždy opustila vo věku 88 rokov pani Ella Kleinová.

Zichrona livracha.

ŽNO TEPLICE

V **srpnu** oslaví narodeniny: pan Michal Lebovič, nar. 13.8. – 48 let; pani Renata Becková, nar. 25.8. – 33 let, a pan Tomáš Pulc, nar. 20.8. – 42 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **srpnu** oslaví narodeniny pani Renata Lančová. Hodně zdraví do dalších let a dobrou pohodu, přeje celá židovská obec.

Ad mea veesrim šana!

REPLIKA KUPOLE

Budova varšavského Muzea historie polských Židů ještě není zdaleka dokončena, ale její pracovníci již zahájili projekt, který se má stát úhelným kamenem budoucí expozice. Jedná se o rekonstrukci stropu slavné synagogy Gwozdziec, která stála v městečku Sanok na jihovýchodě země. Krásná dřevěná synagoga byla postavena v letech 1700 až 1731, měla vyřezávanou kupoli a její interiér byl vyzdoben pestrobarevnými malbami zvěrokruhu, zvířat a rostlin. Cenná budova byla zničena (podobně jako zhruba dalších 200 dřevěných synagog) při německé okupaci Polska. Projektu se ujal Handshouse Studio, které sdružuje restaurátory ze všech oblastí i odborníky na zmíněný typ synagog, a spolupracují na něm umělci truhláři, umělci a architekti z USA, Kanady, Velké Británie, Dánska a Polska. Jejich tým vede další skupiny výtvarníků, které se do projektu chtějí zapojit – učí je, jak na základě zachovalých historických fotografií a náčrtů vytvořit repliky částí malované kupole.

IZRAELSKÝ ORCHESTR HRÁL WAGNERA

Průlom v izraelské hudební historii učinili členové Izraelského komorního orchestru pod vedením dirigenta Roberta Paternostra. Na wagnerovském festivalu v Bayreuthu totiž zahráli skladbu *Siegfriedova Idyla* od Richarda Wagnera. Slavný německý skladatel, známý svými antisemitskými názory (jeho hudbu velmi obdivoval Hitler) je v Izraeli neoficiálně na indexu. Dirigent Paternostro (jehož matka prošla holokaustem) prohlásil, že je nejvyšší čas oddělit Wagnerovu hudbu od jeho názorů: „Wagnerova ideologie a antisemitismus byly hrozné, ale byl to velký skladatel.“

BRUNNERŮV SVAZEK

Nedlouho poté, co vyšlo najevo, že německé tajné služby (BND) věděly o tom, kde se skrývá nacistický zločinec Eichmann o mnoho let dříve, než ho dopadl izraelský Mosad, má německá rozvědka další problém. Údajně mají její pracovníci na svědomí zničení svazku nejhledanějšího nacisty Aloise Brunnera a podle časopisu *Spiegel* pracoval Brunner v Sýrii, kam po válce uprchl, pro špionáž staré Německé spolkové republiky. Právě zničení svazku, k němuž došlo v 90. letech minulého století, takovým spekulacím nahrává. O Brunnerovi, který úzce spolupracoval s Eichmannem a má na svědomí deportace Židů do vyhlazovacích táborů, neexistují žádné čerstvé informace – pokud by ještě žil, bylo by mu 99 let.

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Požárem poničená synagoga Ješurun na Manhattanu.
Foto: Jiří Zavádil.

ZBRANĚ PRO HAMÁS

Izraelský vicepremiér Moše Jaalon prohlásil v červenci na tiskovém briefingu, že se Libye stala novým zdrojem pašovaných zbraní pro Pásmo Gazy. Do Libye totiž nyní přes Egypt proudí velké množství zbraní pro povstalce a Hamás toho podle izraelského vicepremiéra využil, aby nakoupil zbraně od libyjských pašeráků. Představitelé Hamásu Jaalonova slova nijak nekomentovali.

ZÁKON NA OBRANU OBŘÍZKY

Dva kalifornští právníci vypracovali návrh zákona, který má zabránit místním vládám v USA, aby zakázaly obřízku. Jejich krok vznikl jako reakce na nedávné snahy postavit tento rituál mimo zákon: například na návrh o hlasování o zákazu obřízky mužů mladších 18 let, který je stále aktuální v San Francisku a který kritizovali jak židé, tak muslimové. Mezinárodní zdravotnické organizace mužskou obřízku podporují, neboť pomáhá redukovat šíření viru AIDS. Ve Spojených státech však tento apel nefunguje, mimo jiné proto, že 80 procent Američanů je již obřezaných.

POUTNÍ MÍSTO NEONACISTŮ

Jak uvádí Židovský tiskový servis (www.ztis.cz) byl se souhlasem potomků Rudolfa Hesse zničen jeho hrob ve Wunsiedelu, který se stal poutním místem neonacistů. Každoročně zde neonacisté konali pochody v den výročí Hessovy smrti. Ty byly sice oficiálně zakázány v roce 2005, nicméně Hess, blízký Hitlerův spolupracovník, byl i nadále neonacistickou ikonou. Jeho náhrobek byl tedy zničen, ostatky byly vyzdvíženy z hrobu a spáleny; popel bude později rozprášen při smutečním obřadu do moře.

ZEMŘELA AMY WINEHOUSE

V červenci zemřela známá britská židovská zpěvačka Amy Winehouse. Jako příčinu smrti sedmadvacetileté pěvkyně uvádějí média předávkování drogami, s nimiž se potýkala již delší dobu. A. Winehouse byla cenná fanoušky i hudebními znalci, které zaujal její zajímavě položený hlas i originální styl, směsice jazzu a rocku. Proslavilo ji zejména album *Back to Black* (2006). V lednu 2009 se ocitla spolu s dalšími britskými židovskými osobnostmi na webovém seznamu extremistické islamistické organizace, jimž bylo v souvislosti s konfliktem mezi Izraelem a Hamásem vyhrožováno smrtí.

POŽÁR NA MANHATTANU

Na počátku července vypukl požár v synagoze kongregace Kehilat Ješurun na newyorském Manhattanu. Střechu oblíbené, 110 let staré synagogy vedené v moderním ortodoxním duchu zachvátily plameny v době, kdy zde probíhala rekonstrukce. Díky tomu v budově nikdo nebyl, vystěhovány byly i svitky Tóry. Příčina mohutného požáru, který zničil celý vršek templu a jeho horní podlaží, se vyšetřuje. **am**

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 218, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Jiří Daniček, Alice Marxová, Tomáš Pěkný (šéfredaktor). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Media servis, s. r. o., Zákaznické centrum, Videňská 995/63, 659 51 Brno, tel.: 541 233 232; fax: 541 616 160, e-mail: predplatne@mediaservis.cz, reklamace: 800 800 890. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia, s. r. o. P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 2. 8. 2011.

Цена 15 Kč (0,90 €)